

תורה אור • פרשת וארא • מאמר 1

וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל...

”וארא אל אברהם, אל יצחק ואל יעקב באל שדי”

הגילוי שהאבות קיבלו כאל שדי ממשיך להתקיים בכל יהודי: בגלות כוחותינו דומים לאלה של עובר — הם התהוו, אך אינם פעילים — ועל ידי גילוי אחדות ה' בלב אנו מגיעים ל"לידה" ול"חלב" של שמחה, המצמיחים אהבה ויראה. למעלה מכל אלה עומדת התורה, שניתנה באמצעות הביטול המוחלט של משה, והיא מגלה את עצמותו של ה', הבחינה שהאבות לא ידעו.

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק

LikuteiTorah.com

הפרשה החסידית

/likuteitorah.com/he/torah-ohr/vaeira/1

הנקודה

הגילוי שהאבות קיבלו כאל שדי ממשיך להתקיים בכל יהודי: בגלות כוחותינו דומים לאלה של עובר — הם התהוו, אך אינם פעילים — ועל ידי גילוי אחדות ה' בלב אנו מגיעים ל"לידה" ול"חלב" של שמחה, המצמיחים אהבה ויראה. למעלה מכל אלה עומדת התורה, שניתנה באמצעות הביטול המוחלט של משה, והיא מגלה את עצמותו של ה', הבחינה שהאבות לא ידעו.

כל קטע: לשון המאמר, אחר כך התרגום, ואחר כך ביאור קצר תחת קו זהב. המספרים הקטנים בלשון המאמר מפנים להערות שבסוף.

המאמר בקצרה

ה' אומר למשה שהוא נראה אל האבות כאל שדי, אך לא נודע להם בשמו הוי'. אדמו"ר הזקן מפרש את "וארא" גם כהווה מתמשך: האבות הם שורש כל נשמה יהודית, ולכן מדרגתם מצויה בכל יהודי. הגלות היא עיבור. כמו עובר שאיבריו התהוו, אך ראשו מקופל ונשימתו אינה קיימת, ישראל מקיימים את המצוות, אך שפע החיות שבהן אינו מגיע אל הלב והדעת, והעבודה נעשית קרה ומכאנית. הגאולה היא לידה, והיא תלויה בעבודתנו כעת: גילוי אחדות ה', "הוי' אחד", בתוך העולם המפורד ובתוך רגשותינו שלנו. האהבה מתפתחת אז לכעס על הרע (יצחק), אחר כך לרחמים על הנשמה שלנו (יעקב), ולבסוף לשמחה אמיתית, ל"חלב" המצמיח אהבה ויראה; זהו אל שדי, מלשון שדיים. למעלה מכל אלה עומדת התורה, שניתנה באמצעות הביטול המוחלט של משה. מי שאומר דברי תורה משמיע את דברו של המלך עצמו וממשיך את ה' בבחינת יחיד, את עצמותו ממש, ש"לא נודע" לאבות.

מבנה

1	וארא בכל דור	2-11
"וארא" הוא גם לשון הווה: מדרגת האבות, שורש כל הנשמות, היא ירושה של כל יהודי, בשונה ממדרגות השבטים.		
2	הגלות כעיבור	6-31
כמו עובר שאיבריו התהוו אך אינם פעילים, ישראל בגלות מקיימים את המצוות בלי חיות; לידת הגאולה תלויה בגילוי האהבה הטמונה בלב.		
3	הוי' אחד	9-71
"אחד" הוא אחדות ה' המתגלית בתוך העולם המפורד, ולא עצמותו, שהיא בחינת יחיד; לישראל יש כוח להמשיך אחדות זו למטה, וממנה באה אהבה הכוללת את שני היצרים.		
4	שמחה כחלב	11-101
עבודה מתוך אהבה היא שמחה, והיא נמשלה לחלב; החלב בא מן הדם, והדם מן המזון.		
5	מן הקרבנות אל השמחה	13-121
התפילה והמצוות ממשיכות את אור ה' למטה כמו מזון; האור נעשה אחד עם האדם כמו הדם, ומביא לכעס על הרע, לרחמים על הנשמה ולבסוף לשמחה אמיתית.		
6	אל שדי	141
שדי, מלשון שדיים, הוא חלב השמחה המצמיח אהבה ויראה, מידותיהם של האבות.		

האבות עבדו כמשרתים מסורים; הביטול המוחלט של משה הביא את התורה, שבאמצעותה מתגלה עצמותו של ה', בחינת יחיד.

מושגים

עיבור ולידה עיבור ולידה

הגלות דומה לעיבור, שבו כל הכוחות קיימים אך אינם פועלים; הגאולה היא לידה, שבה אור ה' מתגלה בגלוי בלב.

אחד ויחיד אחד ויחיד

"אחד" הוא אחדות ה' המתגלית בעולם מרובה פרטים, שכולם בטלים לפניו; "יחיד" הוא עצמותו, שלמעלה מכל עולם או ממד.

אל שדי אל שדי

השם שבו ה' נראה אל האבות, והוא נדרש כאן מלשון שדיים: חלב השמחה המצמיח אהבה ויראה.

עבודת עבד עבודת עבד

עבודת ה' באהבה וביראה, ואף מתוך תענוג, תוך שהאדם נשאר מציאות העובדת; זו הייתה עבודת האבות.

ביטול לגמרי ביטול לגמרי

מדרגתו של משה, שלא חש כלל את עצמו; באמצעותה ניתנה התורה ומתגלה עצמותו של ה'.

רחמנות ושמחה רחמנות ושמחה

ההכרה בכך שהנשמה רחוקה מאור ה' מעוררת רחמים, שהם ראשיתה של שמחה אמיתית, כשם שתינוק שזה עתה נולד בוכה תחילה ורק אחר כך נותנים לו חלב.

"אנכי מי שאנכי" אנכי מי שאנכי

עצמותו של ה', שלמעלה משם הוי": המדרגה שממנה נמשכת התורה.

וארא בכל דור

1 וארא אל אברהם^{1,2} אל יצחק ואל יעקב באל שדי ושמי הוי"ה לא נודעתי להם. הנה וארא יש בו כי

פירושים³ אי לשון עבר שנתגלה לאבות⁴ והבי לשון עתיד

"וארא אל אברהם, אל יצחק ואל יעקב באל שדי, אך בשמי הוי" לא נודעתי להם". והנה, למילה "וארא" יש שתי משמעויות. האחת היא לשון עבר: הוא התגלה לאבות. השנייה היא לשון עתיד,

המאמר פותח בדברי ה' למשה: הוא התגלה לאבות באל שדי, אך הם לא הכירו אותו באמצעות שמו הוי". אדמו"ר הזקן מציין שאפשר לקרוא את הפועל "וארא" בשתי דרכים, והראשונה היא בלשון עבר, כפשוטו: ה' התגלה בעבר לאברהם, ליצחק וליעקב.

שהוא לשון הווה שתמיד יש בחינה זו⁵ בכל זמן⁶ בכל אדם כי הנה אין קורין אבות⁷ אלא לשלשה.

שהיא גם לשון הווה: בחינה זו קיימת תמיד, בכל זמן ובכל אדם. שהרי "אין קורין אבות אלא לשלושה".

בקריאה כלשון עתיד, "וארא" מתאר גילוי מתמשך, ולכן הגילוי שהיה לאבות נוכח בכל זמן אצל כל יהודי. הכלל התלמודי שרק שלושה נקראים "אבות" מוביל לפסקה הבאה, שמסבירה מדוע המדרגה שלהם שייכת לכל צאצאיהם.

2 והענין שבחיי האבות היא ירושה לבניהם⁸ אחריהם בכל דור ודור לכל חד לפום שיעורא דיליה.^{9,10}

ביאור העניין הוא שמדרגת האבות היא ירושה לבניהם אחריהם בכל דור ודור, "לכל אחד לפי מידתו".

מדרגת האבות עוברת לצאצאיהם בירושה בכל דור. הביטוי הארמי "לכל אחד לפי מידתו" פירושו שכל אדם מקבל אותה לפי יכולתו שלו.

ולכן אומרים¹¹ אלהי אבותינו אלהי אברהם וכו' אבל שאר בחינות ומעלת הצדיקים כגון השבטים

ראובן שמעון לוי¹²

לכן אנו אומרים: "אלקי אבותינו, אלקי אברהם" וכו'. אך שאר המדרגות ומעלתם של הצדיקים, כגון השבטים — ראובן, שמעון ולוי,

בברכה הראשונה של תפילת העמידה אנו פונים אל "אלקי אבותינו, אלקי אברהם": כל יהודי פונה אל אלקי האבות, משום שמדרגתם היא ירושה שלו. מדרגותיהם של השבטים, בני יעקב, כגון ראובן, שמעון ולוי, שונות, כפי שיוסבר בחלק הבא.

שהם ודאי בחינות אורות עליונים יש לך אדם שאין בו כלל בחי' ומדרגות אלו¹³ משא"כ בחי' האבות¹⁴

צריך להיות בכל אדם שהם שרש ומקור כל נשמות ישראל.

שהן בוודאי מדרגות של אורות עליונים — ייתכן אדם שאין בו כלל מדרגות אלה. ואילו מדרגת האבות צריכה להיות בכל אדם, שכן הם השורש והמקור של כל נשמות ישראל.

השבטים מבטאים אורות רוחניים עליונים, ובכל זאת ייתכן שיהודי מסוים אינו מחזיק בהם כלל. לעומת זאת, האבות צריכים להיות נוכחים בכל יהודי, שכן הם השורש והמקור של כל נשמות ישראל.

קטע 2 • 31-6

הגלות כעיבור

3 ולהבין ענין גילוי זה¹⁵ שבכל דור ודור בבחי' ומדריגת האבות שבכל אדם מישראל. הנה הגלות נמשל לעבור.¹⁶

כדי להבין את הגילוי הזה, בכל דור ודור, של דרגת האבות והמעלה שלהם המצויה בכל אדם מישראל: הגלות נמשלה להיריון.

כדי להסביר כיצד דרגת האבות מתגלה בכל יהודי בכל דור, אדמו"ר הזקן פונה לדימוי: הגלות דומה להיריון — מצב שבו הילד כבר קיים, אך עדיין נסתר.

וגאולת ימי המשיח שיהיה במהרה בימינו נמשל ללידה כמ"ש כי חלה גם ילדה¹⁷ ציון את בניה וכשישראל נתונים בצרה ח"ו כתיב כי באו בנים

ואילו הגאולה של ימות המשיח, שתבוא במהרה בימינו, נמשלה ללידה, ככתוב: "כי חלה גם ילדה ציון את בניה". וכשישראל נתונים בצרה, חס ושלום, כתוב: "כי באו בנים"

הגאולה נמשלה ללידה, כדברי נבואתו של ישעיהו שציון "חלה וילדה את בניה". גם תקופות של צרה מתוארות בלשון דומה: במסר של המלך חזקיהו לישעיהו, המשבר של ימיו הושווה לבנים שהגיעו למשבר הלידה, אך אין כוח ללדת.

עד משבר¹⁸ וכח אין ללידה¹⁹ וכן חבלי ימות המשיח נקראים בשם חבלי לידה כמ"ש כי חבלי לידה יבאו לך.

"עד משבר וכוח אין ללידה". גם חבלי ימות המשיח נקראים חבלי לידה, ככתוב: "כי חבלי לידה יבואו לך".

הייסורים שלפני ביאת המשיח נקראים "חבלי לידה". בכל אחד מן הדימויים האלה הגאולה היא לידה: מה שהתהווה בהסתר יוצא אל הגילוי.

4 וכן בגאולת מצרים המשיל בנבואת יחזקאל כל הענין לולד ביום הלידה כמ"ש ומולדותיך ביום הולדת אותך²⁰ לא כרת שרך וגוי. ולהבין משל ומליצה צריך להבין מהו ענין העיבור.

כך גם בגאולה ממצרים: בנבואת יחזקאל הוא מדמה את כל העניין לתינוק ביום לידתו, כמו שכתוב: "ומולדותיך ביום הולדת אותך לא כרת שרך וגוי". כדי להבין את המשל ואת המליצה, עלינו להבין מהו ענין העיבור.

בנבואת יחזקאל מתוארת ישראל בזמן יציאת מצרים כתינוק ביום לידתו, שטבורו עדיין לא נכרת. כדי להבין את דימוי הלידה הזה, אדמו"ר הזקן בוחן תחילה את המצב שקודם לה: העיבור.

כי הנה אמרו רז"ל דרש²¹ ר' שמלאי²² למה הולד דומה במעי אמו לפינקס מקופל ראשו בין ברכיו²³ ועקבותיו על עגבותיו ואוכל ממה שאמו אוכלת²⁴ וכי

שהרי אמרו חז"ל: "דרש רבי שמלאי: למה הולד דומה במעי אמו? לפינקס מקופל, ראשו בין ברכיו ועקבותיו על עגבותיו, ואוכל ממה שאמו אוכלת וכי";

בגמרא מובא תיאורו של רבי שמלאי את העובר: הוא מקופל כפנקס, ראשו בין ברכיו ועקביו סמוכים לעגבותיו, והוא ניזון מן המאכל שאמו אוכלת. כל פרט בתיאור יושם על ישראל בגלות.

ופיו סתום וטבורו פתוח וכשיצא לאויר העולם נפתח הסתום ונסתם הפתוח כו' דהיינו שיש להעובר כל חתוך האבריי ראש ועינים ואזנים כו'

"ופיו סתום וטבורו פתוח, וכשיצא לאויר העולם נפתח הסתום ונסתם הפתוח וכי". כלומר, לעובר יש כבר את כל צורת האיברים — ראש, עיניים ואוזניים וכי,

במעי אמו פיו של העובר סתום וטבורו פתוח; בלידה המצב מתהפך. אדמו"ר הזקן מדגיש שכל איבריו כבר קיימים, ובהם הראש, העיניים והאוזניים.

אלא שראשו מקופל ומונח בין ברכיו שאינו משמש כלום שאינו מחשב ומהרהר וכן עינים לו ולא יראי ואזנים ולא ישמע

אלא שראשו מקופל ומונח בין ברכיו, ואינו משמש כלל: הוא אינו חושב ואינו מהרהר. וכן יש לו עיניים אך אינו רואה, ואוזניים אך אינו שומע.

אף שהאיברים קיימים, הם אינם פועלים: הראש המקופל אינו חושב, העיניים אינן רואות והאוזניים אינן שומעות.

וגם המאכל שלו אף שאוכל ממה שאמו אוכלת אינו הולך לו דרך הפה רק דרך הטבור²⁵ לבני מעיים בלבד להגדיל הגוף

גם המאכל שלו, אף שהוא אוכל ממה שאמו אוכלת, אינו מגיע אליו דרך הפה, אלא רק דרך הטבור אל המעיים, כדי להגדיל את הגוף,

העובר ניזון, אך המאכל עוקף את הפה ומגיע דרך הטבור ישירות לאיברי העיכול, ורק מסייע לבניית הגוף.

כמו שנראה בחוש שבתשעה ירחי לידה נגדל גופו אבל להיות המאכל עובר דרך הפה דהיינו לשלוח חיות ללב ומשם למוח

כפי שנראה בחוש: במשך תשעת חודשי ההיריון גופו גדל. אבל המאכל אינו עובר דרך הפה, כלומר, אינו שולח חיות ללב ומשם למוח,

גדילת הגוף במשך תשעת חודשי ההיריון מראה שהזנה זו פועלת. אך המאכל אינו עובר דרך הפה — המסלול שבו היה שולח חיות ללב ומשם למוח.

שהם אברי הנשימה אף שנגמרו כל אבריו ויש בו אברי הנשימה ג"כ מכל מקום הרי אין לו נשמת רוח חיים עד שיצא לאויר העולם שאז מוציא הקול

שהם איברי הנשימה. אף שכל איבריו נשלמו ויש בו גם איברי נשימה, מכל מקום אין לו נשמת רוח חיים עד שיצא לאויר העולם, ואז הוא משמיע קול,

הלב והמוח נמנים כאן עם איברי הנשימה. הם כבר שלמים אצל העובר, אך אין לו נשימת חיים עד לידתו, אז הוא משמיע את קולו הראשון.

כמ"ש רז"ל²⁶ שהוא סימן הלידה דשמעי לולד דצויץ משום שהוציא ראשו ולכן אינו שולח חיות לאברי הנשימה אלא לאברי המזון בלבד דרך טבורו ששם הוא משכן הבני מעיים אברי המזון

כמו שאמרו חז"ל שזהו סימן הלידה: כששומעים את הוולד צועק, הרי זה משום שהוציא את ראשו. לכן החיות נשלחת לא לאיברי הנשימה, אלא רק לאיברי המזון, דרך הטבור, שבו נמצאים המעיים — איברי המזון;

חז"ל מונים את בכיו של התינוק כסימן לכך שראשו יצא, כלומר שנולד. עד אז החיות נשלחת רק לאיברי המזון, הניזונים דרך הטבור.

משא"כ ראשו עם כל אברי הנשימה אין משמשין כלום והרי הם כמתים ולכן ראשו מוטל בין ברכיו מפני שאין לו חיות.

לעומת זאת, ראשו וכל איברי הנשימה שלו אינם מתפקדים כלל, והרי הם כאילו מתים. לכן ראשו מונח בין ברכיו, משום שאין בו חיות.

ברחם הראש ואיברי הנשימה אינם פעילים, כאילו אין בהם חיים. לכן הראש מקופל בין הברכיים.

5 והנה ככל הדברים האלה וככל המשל הזה²⁷ כך נמשלו בני ישראל בעת הגלות דכתיב ה' ממרום

ישאג²⁸ פ"י כמ"ש בזהר דסליק קוב"ה לעילא^{29,30} וכת"י רחל מבכה על בניה³¹ כו' כי איננו

והנה, כפי כל הדברים האלה וכפי כל המשל הזה, כך נמשלו בני ישראל בזמן הגלות. שהרי נאמר: "ה' ישאג ממרום", כלומר, כפי שאומר הזוהר, שהקדוש ברוך הוא עלה למעלה. ונאמר: "רחל מבכה על בניה" וגו', "כי איננו",

כל פרט במשל העובר חל על בני ישראל בגלות. את הפסוק "ה' ישאג ממרום" קוראים, בעקבות הזוהר, כתיאור של עליית הקדוש ברוך הוא למעלה, הרחק מן העולם; גם בכייה של רחל "כי איננו" מתפרשת באותו אופן.

ופי' בזהר דקאי על הקב"ה כי איננו בגו בנהא דסליק כו' פי' שסילק שכינתו וגילוי אלהותו מהתחתונים ודומה לעיני בשר כאלו העולם דבר בפני עצמו והשמן לב העם³² ועיניו השע עינים להם והזוהר מסביר שהכוונה לקדוש ברוך הוא: "כי איננו" — הוא אינו בין בניה, מפני שעלה וכו'. כלומר, הוא סילק את שכינתו ואת גילוי אלקותו מן התחתונים, ולעיני בשר נראה כאילו העולם הוא דבר בפני עצמו. "השמן לב העם הזה, ואזניו הכבד ועיניו השע"; "עיניים להם",

הזוהר מפרש את המילים "כי איננו" בלשון יחיד כמתייחסות לה': הוא אינו נוכח עוד בין בניה של רחל. פירוש הדבר הוא שה' הסתיר את גילוי נוכחותו, ולכן לעיני האדם נדמה שהעולם מתקיים בפני עצמו, כדברי ישעיהו על עם שלבו קהה ועיניו עצומות.

ולא יראו אור ה' כי בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד³³ ואפי' השפעת מצות ומעשים טובים אך הם אינם רואים את אור ה': את האמת ש"בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד". כך גם ההשפעה של מצוות ומעשים טובים,

כמו לעובר, יש לעם עיניים אך הוא אינו רואה את אור ה' — את האמת ש"בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד". כך גם ההזנה הרוחנית שמקורה במצוות ובמעשים טובים.

שהם מזון לנפש אינו עובר להם דרך הנשימה לשלוח חיות ללב ולמוח למען דעת ה' ולאחבה אותו ולעבדו בכל לבכם כלב שלם ונפש חפצה ותשוקה מורגשת בלב כרשפי אש שלהבת³⁴ וצמאון כו' שהם מזון לנפש, אינה מגיעה אליהם דרך הנשימה כדי להעביר חיות ללב ולמוח, למען ידיעת ה', אהבתו ועבודתו בכל לבם, בלב שלם ובנפש חפצה, מתוך כיסופים המורגשים בלב כרשפי אש שלהבת וכצימאון וכו',

המצוות הן מזון לנפש, אך בגלות מזון זה אינו עובר "דרך הנשימה" אל הלב והמוח. הוא אינו מביא לידיעת ה', לאחבה או לכיסופים מורגשים כרשפי אש, כשם שמזונו של העובר אינו עובר דרך פיו ואיברי נשימתו.

כי אם כענין שנאמר ותהי יראתם אותי³⁵ מצות אנשים מלומדה דהיינו בבחי' עשיה גשמית בלבד ובקרירות כו'. וזהו עיקר הגלות ברוחניות.

אלא רק כפי שנאמר: "ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה" — כלומר, בבחינת עשייה גשמית בלבד, ובקרירות וכו'. וזהו עיקר הגלות ברוחניות.

במקום זאת, מקיימים את המצוות כפי שמתאר ישעיהו: "ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה" — עשייה גשמית בלבד, בקרירות. זהו, אומר אדמו"ר הזקן, עיקרה של הגלות במובן הרוחני.

6 והנה תכלית השלימות של ימות המשיח שהוא בחי' לידה והתגלות אור ה' בקרב איש ולב עמוק³⁶ כמ"ש ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר וגו'.

והנה, השלמות העליונה של ימות המשיח, שהיא בחינת לידה והתגלות אור ה' בתוך האדם וכעומק הלב, כמו שכתוב: "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר" וגו',

תכליתם של ימות המשיח היא ה"לידה": אור ה' מתגלה בגלוי בתוך כל אדם, בעומק הלב. ישעיהו מנבא שכבוד ה' יתגלה ו"כל בשר יראו".

וכתיב כי עין בעין יראו³⁸ וגוי הוא תלוי במעשינו ובעבודתנו³⁹ בימי הגלות ע"י התעוררות אהבה המסותרת ודאי בלבו של אדם עד שתחפוץ בחפצה ותשוקה ונפש שוקקה ולהיו' אהבת ה' בהתגלות לכו.

וכתוב: "כי עין בעין יראו" וגוי — הדבר תלוי במעשינו ובעבודתנו בימי הגלות, על ידי התעוררות האהבה המסותרת בוודאי בלבו של אדם, עד שתתעורר בו תשוקה, כיסופים ונפש משתוקקת, ואהבת ה' תהיה גלויה בלבו.

ישעיהו מוסיף שיראו "עין בעין". התגלות זו תלויה במעשינו בזמן הגלות: עלינו לעורר את אהבת ה' הטמונה בלבו של כל יהודי, עד שתהפוך לכיסופים מורגשים וגלויים.

קטע 3 • 71-9

הוי' אחד

7 וזהו שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. ואהבת וגוי.⁴⁰ כי הנה⁴¹ צריך להבין מלת אחד שאינו מורה לכאורה על אמתית יחודו ית'

וזהו [פירוש] "שמע ישראל, הוי' אלקינו, הוי' אחד", ו"ואהבת" וגוי. שכן צריך להבין את המילה "אחד", שלכאורה אינה מבטאת את אמתית אחדותו ית':

קריאת שמע מצהירה שה' הוא "אחד", ומיד אחר כך מצווה לאהוב אותו. אדמו"ר הזקן שואל מדוע נבחרה המילה "אחד", שהרי לכאורה אינה מבטאת את אחדותו האמתית של ה'.

שהוא לבדו הוא ואפס זולתו ואין מלת אחד מורה על זה שהרי יש אחד המנוי ג"כ

שהוא לבדו קיים ואין עוד מלבדו. המילה "אחד" אינה מבטאת זאת, שהרי יש גם "אחד" שהוא פריט הנמנה [עם אחרים],

אחדותו האמתית של ה' פירושה שהוא לבדו קיים ואין עוד מלבדו. המילה "אחד" אינה מבטאת זאת, מפני שמשמשים בה גם לציון פריט יחיד הנמנה בין פריטים אחרים.

ע"ד משל יעקב היה לו י"ב שבטים ואעפ"כ נק' ראובן אחד.⁴² אך יצחק נק' בנך יחידך⁴³ וגם כאן הוי' ליה למימר⁴⁴ ה' יחיד.

כמו למשל: ליעקב היו שנים-עשר שבטים, ואף על פי כן ראובן נקרא "אחד". לעומת זאת, יצחק נקרא "בנך יחידך". גם כאן היה צריך לומר: "הוי' יחיד".

ראובן הוא "אחד" מבין שנים-עשר בני יעקב, כפי שיחזקאל מכנה את שערי העיר "שער ראובן אחד", וכן הלאה — אחד מתוך רבים. לעומת זאת, יצחק נקרא "יחידך", כלומר בנך היחיד, ואין אחרים מלבדו; לכן אפשר היה לצפות שבקריאת שמע יאמר "יחיד".

אך הענין שבאמת לגבי קוב"ה מצד עצמותו ומהותו ית' לא שייך עליו מלת אחד כלל

אלא שהענין הוא, שבאמת, ביחס לקב"ה מצד עצמותו ומהותו ית', המילה "אחד" כלל אינה שייכת.

כאן מתחילה התשובה: המילה "אחד" אינה באה לתאר את ה' כפי שהוא בעצמותו, שכן ביחס אליו היא כלל אינה שייכת.

שהרי הוא יחיד ומיוחד⁴⁵ והוא לבדו הוא אלא כמאמר רז"ל שהוא אחד בשבעה רקיעים⁴⁶ ובארץ ובד' רוחות העולם

רוחות העולם ר"ל שגם בשמים ובארץ ובד' רוחות העולם

שהרי הוא יחיד ומיוחד, והוא לבדו קיים. אלא הכוונה היא למאמר חז"ל שהוא אחד בשבעה רקיעים, בארץ ובארבע רוחות העולם. כלומר, גם בשמים, בארץ ובארבע רוחות העולם,

בעצמותו ה' יחיד ומיוחד, והוא לבדו קיים ואין עוד מלבדו, ולכן הכינוי "אחד" אינו מבטא די הצורך את מהותו. "אחד" מתייחס דווקא לדברי חז"ל שהוא אחד בשבעה רקיעים, בארץ ובארבע רוחות העולם — כלומר, בתוך הבריאה.

שהם בחי' ו"ק העולם בחי' התחלקות ופירוד אעפ"כ שורה ומתגלה יחודו ואחדותו ית' ואיננו מתייחדין

באחד⁴⁷ שכולם בטלים לגבי אור ה' השורה ומתגלה בהם

שהם בחינת ששת קצוות העולם, בחינת חלוקה ופירוד, אף על פי כן אחדותו וייחודו ית' שורים ומתגלים בהם, והם מתייחדים באחד, שכן כולם בטלים לאור ה' השורה ומתגלה בהם.

השמים, הארץ וארבע רוחות העולם הם ששת קצוות העולם, תחום שיש בו חלוקה וריבוי. "אחד" פירושו שאחדותו של ה' שורה ומתגלה גם שם, משום שכל הדברים בטלים לאורו השורה ומתגלה בתוכם, וכך הם מתאחדים.

וכמ"ש וצבא השמים⁴⁸ לך משתחוים והם ו"ק גשמיים וששה קצוות רוחניים דהיינו בחי' מעלה

ומטה⁴⁹ שיש בכל העולמות למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית כי גבוה מעל גבוה וגו'⁵⁰

וכמו שנאמר: "וצבא השמים לך משתחוים". אלה הם ששה קצוות גשמיים וששה קצוות רוחניים, כלומר בחינת מעלה ומטה הקיימת בכל העולמות, למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית, שהרי "גבוה מעל גבוה" וגו';

נחמיה מתאר את צבא השמים המשתחוה לה' — תמונה של הבריאה הבטלה לפניו. ששת הכיוונים קיימים הן בגשמיות והן ברוחניות: בכל עולם יש מעלה ומטה עד בלי גבול, כפי שנאמר בקהלת: "גבוה מעל גבוה".

דהיינו מה שהוא נתפס ומושג בשכל והשגת הנבראים שבכל העולמות נקי מטה לגבי העליון שאינו

נתפס ומושג בשכל והשגת הנבראים שלמטה ממנו ולית מחשבה דלהון תפיסא ביה

כלומר, מה שנתפס ומוכן בשכלם ובהשגתם של הנבראים בכל העולמות נקרא "מטה" ביחס לעליון, שאינו נתפס ואינו מוכן בשכלם ובהשגתם של הנבראים שמתחתיו, ו"לית מחשבה דלהון תפיסא ביה".

מעלה ומטה ברוחניות מוגדרים לפי מידת ההבנה: כל מה שנבראי עולם מסוים יכולים לתפוס נקרא "מטה" ביחס למדרגה עליונה יותר, שאותה אינם יכולים לתפוס כלל.

וכן ד' רוחות העולם כי חסד דרועא ימינא⁵¹ שהוא דרום וגבורה דרועא שמאלא שהוא צפון כו' וכולם מתייחדים ונעשים אחד ליחודו ית' השוכן בתוכם

כך גם ארבע רוחות העולם: חסד הוא "הזרוע הימנית", שהיא הדרום, וגבורה היא "הזרוע השמאלית", שהיא הצפון, וכו'. כולן מתאחדות ונעשות אחת עם אחדותו, יתברך, השוכן בתוכן.

גם לארבע רוחות העולם יש מקבילות רוחניות: בתמונה הקבלית חסד הוא הזרוע הימנית, הדרום, וגבורה היא הזרוע השמאלית, הצפון. כל הממדים האלה מתאחדים ונעשים אחד מכוח אחדות ה' השוכנת בתוכם.

משא"כ לגבי קוב"ה בכבודו ובעצמו שהוא יחיד ומיוחד הרי הוא רם ונשא רבבות מדרגות עד אין קץ וסוף מגדר הקצוות גשמיות ורוחניות

אך לא כך הוא ביחס להקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו, שהוא יחיד ומיוחד: הוא נעלה ונשגב רבבות מדרגות, עד אין קץ וגבול, מעבר לגדרי הקצוות הגשמיים והרוחניים.

ה' עצמו, יחיד ומיוחד, נמצא מעבר לכל אלה לאין שיעור, מעבר לכל ממד, גשמי או רוחני. לכן המילה "אחד", המתארת אחדות בתוך הממדים, אינה מגיעה אליו.

וכמ"ש לך ה' הגדולה והגבורה וכו' פ"י שבח"י גדולה וגבורה וכו' בטלים לו ית' שאינם נקראים בשם גדולה וגבורה כלל

כמו שכתוב: "לך ה' הגדולה והגבורה" וכו'. פירוש הדבר שמדרגות הגדולה והגבורה וכו' בטלות אליו, יתברך, עד שאינן נקראות כלל בשם גדולה וגבורה,

ברכתו של דוד, "לך ה' הגדולה והגבורה", מתפרשת כך שהמידות האלה בטלות כל כך לפני ה', עד שביחס אליו אי אפשר אפילו לכנותן גדולה וגבורה.

כי כל בשמים ובארץ פ"י שהכל בטלים אליו ית' ולפניו כחשיכה כאורה⁵² ומעלה מטה שוין⁵³ כי מהותו ועצמותו

"כי כל בשמים ובארץ": כלומר, הכול בטל אליו, יתברך. לפניו "כחשכה כאורה", והעליונים והתחתונים שווים. שהרי הווייתו ועצמותו

הפסוק ממשיך: "כי כל בשמים ובארץ", כלומר, הכול בטל לפניו. כפי שאומר המזמור שלפניו "כחשכה כאורה", כך העליונים והתחתונים שווים בעיניו.

נמצא למטה כמו שנמצא למעלה ממש בלי שום חילוק ושינוי כלל ולא שייך לפניו ית' בחינת מעלה ומטה כלל ובחיי שמים וארץ כלל לא בבחינת ממלא כל עלמין ולא בבחי' סובב כל עלמין

מצויות למטה כפי שהן מצויות למעלה ממש, בלי שום הבדל או שינוי. ביחס אליו, יתברך, אין כלל מקום למושג מעלה ומטה, ואף לא למושג שמים וארץ — לא בבחינת ממלא כל עלמין ולא בבחינת סובב כל עלמין,

עצמות ה' מצויה למטה בדיוק כפי שהיא מצויה למעלה, בלי שום הבדל. גם שתי הדרכים שבהן אורו מתייחס לעולמות — ממלא אותם מבפנים ומקיף אותם מבחוץ — אינן מתארות אותו עצמו.

כי אינו בבחי' וגדר עלמין כלל⁵⁴ וכדכתיב כי נשגב שמו לבדו⁵⁵ רק הודו על ארץ ושמים הודו בלבד בחי' זיו והתפשטות והארה ממנו בלבד

שהרי הוא אינו בגדר עולמות כלל. כמו שכתוב: "כי נשגב שמו לבדו", ורק "הודו על ארץ ושמים" — הודו בלבד, בחינת זיו, התפשטות והארה ממנו בלבד.

שתי הדרכים האלה קשורות לעולמות, ואילו ה' אינו בגדר עולמות כלל. המזמור אומר שרק שמו נשגב, ורק "הודו" — זיו הנמשך ממנו — מצוי על הארץ והשמים.

ואף גם בבחי' זו ארץ קדמה לשמים כו' כמ"ש במ"א ולכן אומרים מלא כל הארץ כבודו⁵⁶ והמלאכים אומרים איה מקום כבודו להעריצו כו'.⁵⁷

ואף בבחינה זו, "ארץ קדמה לשמים" וכו', כפי שמבואר במקום אחר. לכן אנו אומרים: "מלא כל הארץ כבודו", ואילו המלאכים אומרים: "איה מקום כבודו להעריצו" וכו'.

גם בתוך אותו זיו, "ארץ קדמה לשמים", כפי שעולה מן הפסוק שהובא זה עתה, שבו הארץ נזכרת תחילה; והעניין מבואר במקום אחר. לכן אנו שלמטה אומרים: "מלא כל הארץ כבודו", ואילו המלאכים שלמעלה שואלים: "איה מקום כבודו".

8 והנה בחי' עיבור דהיינו בימי הגלות סליק קוב"ה⁵⁸ לעילא לעילא דהיינו לגבי בחי' מהותו ועצמותו⁵⁹

בחינת יחיד ומיוחד שאינו בגדר עלמין כלל ואינו שורה ומתגלה יחודו ואחדותו בתחתונים

והנה, במצב של עיבור, כלומר בימי הגלות, "הקדוש ברוך הוא הסתלק למעלה למעלה": היינו, לבחינת מהותו ועצמותו, לבחינת יחיד ומיוחד, שאינה בגדר העולמות כלל; וייחודו ואחדותו אינם שורים ואינם מתגלים בתחתונים.

בגלות, שהיא בחינת "עיבור", הקב"ה, כלשון הזוהר, הסתלק למעלה: אל עצמותו, שבה הוא יחיד ונעלה מכל העולמות. אחדותו אינה מתגלה אז בתחתונים.

וכדכתיב ביום ההוא⁶⁰ (דהיינו לעתיד) יהיה ה' אחד ושמו אחד כדאמר'י בגמ' אטו האידנא לאו אחד⁶¹ כו' וכמו שכתוב: "ביום ההוא" — כלומר, לעתיד לבוא — "יהיה הוי' אחד ושמו אחד", וכפי שאומרים בגמרא: "וכי עכשיו אינו אחד?" וכו'.

נבואת זכריה שהי' יהיה אחד "ביום ההוא" מלמדת שכעת אחדותו אינה גלויה, ועל כך שואלת הגמרא: "וכי עכשיו אינו אחד?" הסוגריים מבהירים ש"ביום ההוא" פירושו לעתיד לבוא.

והיינו משום שבזמן הגלות אינו נראה יחודו ית' בהתגלות ונראה כאילו העולם הוא דבר ויש בפני עצמו⁶²

והיינו משום שבזמן הגלות אין אחדותו יתברך נראית בגלוי, ונראה כאילו העולם הוא דבר ויש בפני עצמו.

התשובה היא שבגלות אחדות ה' אינה נראית בגלוי, והעולם נראה כמציאות העומדת בפני עצמה, כיש.

אלא שאף בגלותנו לא עזבנו ה' אחד ונותן לנו הכח להיותנו בני ישראל עם קרובו⁶³ להיות יכולים להמשיך בחינת יחודו ואחדותו ית' למטה בתחתונים להיות שם ה' אחד בגילוי גם בבחי' התחלקות הקצוות מעלה ומטה כו'

אלא שגם בגלותנו לא עזב אותנו ה' אחד, והוא נותן לנו כוח — בהיותנו בני ישראל, "עם קרובו" — להמשיך את ייחודו ואחדותו יתברך למטה, בתחתונים, כך ששם הוי' יהיה אחד בגילוי גם בבחינת התחלקות הקצוות, מעלה ומטה וכו',

אף על פי כן, ה' לא עזב אותנו. מכיוון שישראל הם "עם קרובו", הוא נותן להם כוח להמשיך את אחדותו למטה, בעולם התחתון, כך ששמו יהיה אחד בגלוי גם בתוך חלוקות המרחב — הגשמי והרוחני.

בגשמיות ורוחניות (וכן להמשיך על נפש האדם בבחי' ששה קצוות שלו שהם המדות אהבה ויראה כו' שיהיו בהתגלות לבו)

בגשמיות וברוחניות (וכן להמשיך זאת גם על נפש האדם, בבחינת ששת הקצוות שלה, שהן מדות אהבה ויראה וכו', כדי שיהיו גלויות בלבו).

הסוגריים מחילים את אותו רעיון גם על האדם: ששת ה"קצוות" שלו הן רגשותיו — אהבה, יראה ושאר המדות. העבודה היא להמשיך לתוכם את אחדות ה', כך שתורגש בגלוי בלבו.

וזהו שמע ישראל פ"י שישראל עם קרובו לכן ניתן להם הכח להמשיך בחי' הוי"ה למטה שיהא אחד ומתיחד בתחתונים

וזהו פירוש "שמע ישראל": ישראל הם "עם קרובו", ולכן ניתן להם הכוח להמשיך את בחינת הוי' למטה, כדי שתהיה אחד ומתייחדת בתחתונים.

זו משמעות "שמע ישראל": ישראל, שהם "עם קרובו", קיבלו כוח להמשיך את שם הוי' למטה, כך שיהיה אחד ומיוחד בתחתונים.

וזוהו תכלית כל העבודה מפני שנתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים⁶⁴ דייקא לאתכפא סט"א ואסתלק^{65,66} יקרא דקוב"ה⁶⁷ כו' וזהו וידעו מצרים⁶⁸ כי אני ה' ולכן במקום שבעלי תשובה⁶⁹ עומדים צדיקים גמורים⁷⁰ כו'.

וזוהו תכלית כל העבודה, מפני שהקב"ה נתאוה שתהיה לו דירה בתחתונים דווקא: "לאתכפא סטרא אחרא ואסתלק יקרא דקודשא בריך הוא" וכו'. וזהו "וידעו מצרים כי אני ה'", ולכן "במקום שבעלי תשובה עומדים, צדיקים גמורים אינם עומדים" וכו'.

זו תכלית כל העבודה: הקב"ה נתאוה שתהיה לו דירה דווקא בתחתונים, שבהם כפיית הסטרא אחרא מרוממת את כבודו. לכן נאמר "וידעו מצרים כי אני ה'", ולפיכך אמרו חז"ל שבעלי תשובה עומדים במקום שאפילו צדיקים גמורים אינם עומדים בו.

9 וזהו ישמח ישראל בעשיו⁷¹ לשון רבים כי עושיו הם המשכותיו בבחי' רבוי והתחלקות כדי לקשרם וליחדם אליו ית' ועי"ז ממילא בא לבחי' ומעלת ואהבת את ה' וגוי

וזוהו [פירוש] "ישמח ישראל בעשיו", בלשון רבים: "עושיו" הם ההמשכות שהוא ממשיך בבחינת ריבוי והתחלקות, כדי לקשור אותן ולייחד אותן אליו יתברך. ועל ידי כך מגיעים ממילא לבחינה ולמעלה של "ואהבת את ה'" וגוי,

במזמור נאמר שישמח שמה ב"עשיו", בלשון רבים. אלה הן הדרכים הרבות שבהן ה' מתפשט אל תוך ריבוי והתחלקות, ויש לקשור אותן ולייחד אותן אליו. מכך נובעת מאלה אהבת ה'.

בכל לבבך בשני יצריך⁷² דהיינו שתהיה אהבת ה' תקועה בלבו בהתגלות כרשפי אש שלהבת כל כך עד שירגיז יצר טוב על יצר הרע⁷³ כאדם

"בכל לבבך" — בשני יצריך. כלומר, אהבת ה' תהיה קבועה בלבו בגלוי, כרשפי אש שלהבת, עד כדי כך שיעורר את היצר הטוב לכעוס על היצר הרע, כאדם

חז"ל דורשים "בכל לבבך" — בשני יצריך, הטוב והרע. אהבת ה' נעשית קבועה וגלויה בלב עד כדי כך שאדם מעורר את יצרו הטוב לכעוס על יצרו הרע.

שהוא ברוגז על הפוך רצונו התקוע לו בלבו ונוגע לעצמותו ומהותו כך כשתהיה אהבת ה' בקרב איש ולב עמוק ונגעה עד הנפש עד עצמותה ומהותה ממילא יהיה ברוגז מאד על ההפוך.

הכועס על דבר המנוגד לרצונו, הקבוע בלבו ונוגע לעצם הווייתו. כך גם כאשר אהבת ה' שוכנת באדם, בעומק הלב, והיא נוגעת בנפש עד לעצם הווייתה — הוא יכעס מעצמו מאוד על מה שמנוגד לה.

כשם שאדם כועס על כל דבר המנוגד לרצון הנוגע בעצם הווייתו, כך אהבת ה' המגיעה אל ליבת הנפש גורמת לו, מאלה, לכעוס על כל דבר המתנגד לה.

שמחה כחלב

10 והנה עיקר העבודה מאהבה היא שמחת הנפש בה' עושה וקיום המצות בשמחה וכמ"ש עבדו את ⁷⁴ ה' בשמחה וכתוב תחת אשר לא עבדת את ⁷⁵ ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב ⁷⁶ מרוב כל וכמ"ש האריז"ל פ"י פסוק זה.

והנה, עיקר העבודה מתוך אהבה הוא שמחת הנפש בה', העושה אותה, וקיום המצוות בשמחה, כמו שנאמר: "עבדו את ה' בשמחה", וכן נאמר: "תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב, מרוב כל", וכפי שכתב האריז"ל בפירוש פסוק זה.

עבודה מתוך אהבה מתבטאת בראש ובראשונה בשמחה: שמחת הנפש בה' ועשיית המצוות בשמחה. שני פסוקים מלמדים זאת: הקריאה שבתהילים לעבוד בשמחה, והתוכחה שבתורה על כך שלא עבדו בשמחה ובטוב לבב. אדמו"ר הזקן רומז לפירוש האריז"ל על הפסוק השני, אך אינו מפרט אותו.

11 והנה השמחה נמשלה לחלב וכמ"ש דבש וחלב תחת לשונך ⁷⁷ וכדכתיב כאיש אשר אמו תנחמנו ⁷⁸ כו'

והנה השמחה נמשלה לחלב, כמו שנאמר: "דבש וחלב תחת לשונך", וכן נאמר: "כמו איש אשר אמו תנחמנו" וגו'. השמחה נמשלת לחלב. בשיר השירים נאמר "דבש וחלב תחת לשונך", וכישעיהו נחמת ה' נמשלת לנחמת אם את ילדה.

דהיינו כשם שהאם רוצה לשעשע את הילד מניקתו בחלב וזהו שעשועים שלו כי ע"י זה מתגדלים אבריו ⁷⁹ עד שיכול להלך

כלומר, כשם שאם הרוצה לשמח את ילדה מניקה אותו בחלב, וזהו עונגו, שכן כאמצעותו איבריו גדלים עד שהוא מסוגל ללכת.

האם משמחת את ילדה בכך שהיא מניקה אותו, והחלב הוא גם עונגו וגם הדבר שמצמיח את איבריו עד שיוכל ללכת. המאמר מקביל זאת לשמחה, שמצמיחה את האהבה והיראה.

והנה החלב מתהווה מדם כי דם נעכר ונעשה חלב ⁸⁰ והדם הוא נעשה מן אכילה ושתייה שאוכלת האם שנהפך בקרבה ונעשה דם:

והנה החלב נוצר מן הדם, שכן "דם נעכר ונעשה חלב"; והדם נוצר מן המאכל והמשקה שהאם אוכלת ושותה, העוברים שינוי בקרבה ונעשים דם.

החלב אינו חומר נפרד: כפי שנאמר בתלמוד, הוא דם שהשתנה, והדם עצמו נוצר ממזונה ומשתייה של האם. בהמשך מיושם רצף זה — מאכל, דם וחלב — בעבודת ה'.

מן הקרבנות אל השמחה

12 ולהבין ענין זה בעבודת ה'. הנה כתיב את קרבני לחמי לאשי⁸¹ שהקרבן נעשה לו ית' בחינת לחם ומזון

כביכול שעולה ריח ניחח לה' ע"ד ישראל מפרנסין לאביהם שבשמים.^{82, 83}

כדי להבין עניין זה בעבודת ה': נאמר, "את קרבני לחמי לאשי". הקרבן נעשה כביכול עבורו ית' לחם ומזון, שכן הוא עולה לה' כריח ניחוח, בדומה למאמר "ישראל מפרנסין לאביהם שבשמים".

המשל של מזון, דם וחלב מיושם כעת בעבודת ה'. התורה מכנה את הקרבנות "לחמי": כביכול, הם מזונו של הקב"ה, והם עולים כריח ניחוח, בהתאם לדברי חז"ל שישראל "מפרנסים" את אביהם שבשמים.

וענין הקרבן להקריב גם נפש⁸⁴ הבהמי שבאדם בשעת הבאת קרבנו מן הבהמה בכוונה וברעותא דלבא למסור נפשו לה' להעביר רוח הטומאה מן הארץ⁸⁵ וכל מחשבות והרהורין בישין יבטלון והיו לשרפת אש כליל על מזבח ה'.

עניין הקרבן הוא להקריב גם את הנפש הבהמית שבאדם, בשעה שהוא מביא קרבן מן הבהמה, מתוך כוונה ורצון הלב (רעוא דליבא) למסור את נפשו לה', להסיר מן הארץ את רוח הטומאה, ולבטל את כל המחשבות וההרהורים הרעים, עד שיהיו לשרפה באש, כליל [ויכלן] על מזבח ה'.

הבאת קרבן מן החי נועדה להקריב גם את הנפש הבהמית שבאדם, ולמסור אותה לה' מתוך כוונה כנה. המטרה הייתה להסיר את רוח הטומאה, כדי שהמחשבות הרעות ייכלו כמו הקרבן על המזבח.

13 ועכשיו שאין בהמ"ק קיים בטלו הקרבנות ואין אנו יכולים לבטל ולהעביר ממשלת הנפש הבהמית

מכל וכל לכן תקנו לנו תפלות כנגד תמידין.⁸⁶

כעת, כשבית המקדש אינו עומד על תילו, הקרבנות בטלו, ואין אנו יכולים לבטל ולהסיר לחלוטין את שלטונה של הנפש הבהמית. לכן תיקנו לנו [חז"ל] תפילות כנגד התמידים.

כשאין בית המקדש, אין קרבנות, ואין אנו יכולים להסיר לחלוטין את שלטונה של הנפש הבהמית. לכן תיקנו חז"ל תפילות כנגד הקרבנות היומיים.

וזהו שאומרים ברוך אתה ה' כו'. כלומר שאף שאין אנחנו יכולים לעשות חובותינו באתערותא דלתתא שלנו אעפ"כ יהא אתערותא דלעילא מחמת

וזהו הטעם שאנו אומרים: "ברוך אתה הוי"ו וכו'. כלומר, אף שאין אנו יכולים למלא את חובותינו באמצעות אתערותא דלתתא שלנו, בכל זאת יהי רצון שתהיה אתערותא דלעילא, מחמת

פתיחתה של כל ברכה, "ברוך אתה הוי"ו, מבטאת זאת: אף שהאתערותא דלתתא שלנו אינה יכולה למלא את חובותינו, אנו מבקשים שהי יענה באתערותא דלעילא.

כי חפץ חסד הוא⁸⁷ ויוברך וימשך מלעילא ברכת ה' להיות שמו נקרא עלינו בבחינת אלהינו שנהיה בטלים אליו למשוך אחריו בכל לב ונפש כו'

"כי חפץ חסד הוא", והברכה מאת ה' תתברך ותימשך מלמעלה, כדי ששמו ייקרא עלינו בבחינת "אלקיננו": שנהיה בטלים אליו ונימשך אחריו בכל לב ונפש וכו',

הטעם לכך, בלשונו של מיכה, הוא שהי' "חפץ חסד". "ברוך" מתפרש כאן כ"נמשך למטה": ברכת ה' יורדת, כדי ששמו ייקרא עלינו כ"אלקיננו", ושנהיה בטלים אליו ונימשך אחריו בכל לבנו.

כמ"ש במ"א ועד"ז הוא ענין כל רמ"ח מצות עשה רמ"ח המשכות גילוי אלהותו ית' להיות שורה בתחתונים והוא נחשב לו ית' עד"מ

כפי שמבואר במקום אחר. וכך גם כל רמ"ח מצוות עשה הן רמ"ח המשכות של גילוי אלקותו יתברך, כדי שתשרה בתחתונים. והדבר נחשב לו יתברך, על דרך משל,

כך גם רמ"ח מצוות עשה, שכל אחת מהן היא צינור הממשיך את האלקות למטה, כדי שתשרה בתחתונים. בעיני ה', אומר אדמו"ר הזקן, הדבר דומה כביכול לאכילה.

כמו אכילה שע"י מאכל האדם תחזק נפשו בגופו להיות משכן לנפש בתוך הגוף וכן ע"י מצות ומע"ט נעשה כסא ומכון לשבתו להיות לו דירה בתחתונים כשימשך ויתגלה בהם בחי' ה' אחד

כמו אכילה: באמצעות המזון שאדם אוכל, נשמתו מתחזקת בגופו, כדי שהגוף יהיה משכן לנשמה. כך גם באמצעות המצוות והמעשים הטובים נעשה כס ומקום לשבתו, כדי שתהיה לו דירה בתחתונים, כאשר בחינת "הוי' אחד" תימשך בהם ותתגלה.

המזון מקיים את הקשר בין הנשמה לגוף, כדי שהגוף יוכל לשמש לה משכן; כך גם המצוות והמעשים הטובים נעשים "כס" ודירה לה' למטה, כאשר אחדותו, "הוי' אחד", נמשכת ומתגלה שם.

וגם ישראל למטה מקבלים הארה מבחי' אכילה זו לשלוח חיות ללב ולמוח כדי לאהבה את ה' ולעבדו בכל לב ונפש

וגם ישראל למטה מקבלים הארה מ"אכילה" זו, כדי להמשיך חיות ללב ולמוח, וכך לאהוב את ה' ולעבדו בכל לב ונפש.

גם ישראל נהנים מ"אכילה" זו: כשם שמזון מעביר חיות ללב ולמוח, כך היא נותנת להם כוח לאהוב את ה' ולעבדו בשלמות. זהו השלב הראשון בעבודת ה'.

ואח"כ יעלו ויבאו מזה לקבל הארת והשפעת בחי' הדם הוא הנפש⁸⁸ כמו המזון שנהפך בקרבו ונעשה דמו

לאחר מכן הם יעלו ויגיעו מכאן לקבל הארה והשפעה מבחינת "הדם הוא הנפש", כמו המזון שמתעכל באדם ונעשה דמו,

בשלב הבא מגיעים לבחינה עמוקה יותר, "הדם הוא הנפש": כשם שהמזון נעשה דם, והדם הוא עצם חיותו של האדם, כך אור ה' יכול להיעשות חלק מהווייתו של האדם.

וזהו חיותו וקיומו כך ע"י המשכת אור ה' על נפשו בקיום המצות בסור מרע ועשה טוב נעשה כסא ומכון לשבתו עד שאור ה' אחד שורה ומתגלה בו בתוך נקודת לבבו ונגעה עד הנפש ממש להיות

וזהו חיותו וקיומו. כך גם, באמצעות המשכת אור ה' על נפשו על ידי קיום המצוות, "סור מרע ועשה טוב", הוא נעשה כס ומקום לשבתו, עד שאור "הוי' אחד" שורה ומתגלה בו, בתוך נקודת לבבו הפנימית ביותר, ומגיע עד הנפש ממש, להיות

על ידי קיום המצוות, סור מרע ועשה טוב, האדם נעשה כס לה', עד שאחדותו מתגלה בנקודה הפנימית ביותר שבלבו ומגיעה אל הנפש עצמה.

כמו עצמיות אחד ממש וממילא ירגז על הרע שבקרבו כמו רוגז האדם על הפוך בדבר שנוגע לעצמותו ומהותו שבא מרתיחת הדמים

כאילו נעשו ממש לעצמות אחת. וממילא יתעורר בו כעס על הרע שבתוכו, כמו כעסו של אדם על דבר הפוך שנוגע לעצמותו ולהווייתו, כעס שנובע מרתיחת הדמים,

אורו של ה' והאדם נעשים, כביכול, לעצמות אחת. ואז הוא כועס על הרע שבתוכו, כפי שכל אדם כועס על דבר המאיים על עצם קיומו — כעס שנובע מרתיחת הדמים.

כי הדם הוא הנפש וזהו בחי' יצחק ובחי' זבחי אלקים רוח נשברה⁸⁹ וגוי' דהיינו רוח⁹⁰ הסי"א כו' שהרי "הדם הוא הנפש". וזו בחינת יצחק, וכן הבחינה של "זבחי אלקים רוח נשברה" וכו', כלומר, רוחה של הסטרא אחרא וכו'.

מכיוון שהדם הוא הנפש, כעס זה הוא בחינת יצחק. הפסוק "זבחי אלקים רוח נשברה" מתפרש כשבירת רוחה של הסטרא אחרא.

ומזה יבא לבחי' ומדרגת יעקב מדת הרחמנות על נפשו כאשר יראה בה שהיא בתוך ההפכה ואזי ויצעק אל ה' בצר לו שממדת הרוגז על הרע בא למדת הרחמנות

מכאן יבוא לבחינה ולמדרגה של יעקב — מידת הרחמים על נפשו, כשהוא רואה שהיא נתונה בתוך ההפכה. ואז "ויצעק אל ה' בצר לו": ממידת הכעס על הרע הוא בא למידת הרחמים.

מכעס על הרע האדם מתקדם לבחינתו של יעקב, מידת הרחמים: הוא רואה את נפשו לכודה במקום של הפכה, וזועק אל ה'. הכעס על הרע הופך לרחמים על נפשו שלו.

משא"כ כשיש דרך ישר לפני איש לא שייך ונופל עליו לשון רחמנות והרחמנות הוא התחלה והכנה לשמחה שתבוא אח"כ כאשר ישיב ללבו הן אמת כו'.

לעומת זאת, כש"דרך ישר לפני איש", אין מקום למונח "רחמים", והוא אינו מתאים לו. הרחמים הם ההתחלה וההכנה לשמחה שתבוא אחר כך, כאשר ישם אל לכו: "אכן אמת הדבר" וכו',

מי שנדמה לו שדרכו ישרה בעיניו אינו חש צורך ברחמים כאלה. הרחמים הם ההתחלה וההכנה לשמחה שבאה בעקבותיהם, כאשר הוא מתבונן: "אכן אמת הדבר...", כפי שמוסבר בתניא.

כמ"ש בתניא⁹¹ ועי"ז תהיה השמחה גדולה לאלהים אשר קדשנו במצותיו בקדש העליון כו' כיתרון האור⁹² הבא מחשך

כמו שכתוב בתניא. ועל ידי כך תהיה השמחה גדולה — בה' אשר קדשנו במצותיו, בקדושה העליונה וכו', בדומה ל"יתרון האור" הבא מתוך החושך,

התניא מתאר כיצד לאחר המרירות האדם מנחם את עצמו ומגיע לשמחה אמיתית. כאן השמחה היא בה' אשר קדשנו במצותיו, והיא גדולה עוד יותר משום שהיא צומחת מתוך החושך, כפי שאור ניכר ויקר במיוחד לאחר החושך.

כמ"ש במ"א וזהו בבכי יבאו ובתחנונים אוכילם⁹³ וכתוב הלך ובכה ילכו⁹⁴ ואת ה' אלהיהם יבקשו כי הבכיה לעתיד תתעורר מחמת בחי' ראייה וראו כל בשר⁹⁵ וגו'

כמו שמוסבר במקום אחר. וזהו "בבכי יבאו ובתחנונים אוכילם", וכן כתוב: "הלך ובכה ילכו ואת ה' אלקיהם יבקשו". כי הבכי לעתיד לבוא יתעורר מכוח בחינת הראייה: "וראו כל בשר" וכו'.

ירמיהו מתאר את הגולים השבים כשהם בוכים ומבקשים את ה'. לעתיד לבוא, אומר אדמו"ר הזקן, הבכי הזה יתעורר בעקבות ראייה, כאשר "כל בשר יראו" את כבוד ה'.

ואז יתעורר הרחמנות במאד על העבר והיא התחלת השמחה לשמוח באלהים חיים וקרבת ה' יחפץ

ואז יתעוררו רחמים גדולים על העבר, והם יהיו תחילתה של השמחה — לשמוח באלקים חיים ולחפץ בקרבת ה',

מראה זה יעורר רחמים גדולים על העבר, ורחמים אלה הם תחילתה של השמחה באלקים חיים ושל הרצון להיות קרוב אליו.

כמ"ש ואת ה' אלהיהם יבקשו ולכן אומרים בתפלת שמונה עשרה סלח לנו כי חטאנו ולא קודם התפלה לפי שעדיין לא קבל עליו מלכות שמים בקי"ש⁹⁶

כמו שכתוב: "ואת ה' אלקיהם יבקשו". לכן אומרים בתפילת שמונה עשרה "סלח לנו כי חטאנו", ולא לפני התפילה, מפני שעדיין לא קיבל עליו עול מלכות שמים בקריאת שמע;

לכן אומרים "סלח לנו כי חטאנו" בתפילת שמונה עשרה ולא לפני: עד שקיבל עליו את מלכות ה' בקריאת שמע, האדם עדיין אינו חש בחטאו.

משא"כ כשאומר בק"ש ה' אחד דהיינו שיחודו ואחדותו ית' מתגלה בתחתונים ואזי רואה בנפשו חטאו וחסרונו שחסר לו אור ה' ובהבל בא ובחשך ילך⁹⁷ ע"כ המו מעיו לו רחם⁹⁸ ירחמנו

לעומת זאת, כשהוא אומר בקריאת שמע "הוי אחד", כלומר, שאחדותו וייחודו יתברך מתגלים בתחתונים, הוא רואה בנפשו את חטאו ואת חסרונו — שחסר לו אור ה', ו"בהבל בא ובחשך ילך". לכן "המו מעיו לו, רחם ירחמנו".

לאחר שהוא אומר "הוי אחד" ומכיר בכך שאחדות ה' מתגלה למטה, הוא רואה כיצד חסר לו אור ה', ושהוא "בהבל בא ובחשך ילך". אז מתעוררת בו חמלה, בלשונו של ירמיהו: "המו מעיו לו".

ואח"כ יוכל לבא לידי שמחה אמיתית ואין לך שמחה אמיתית יותר מזה שכאשר לא נולדה תחלה הרחמנות בנפשו אין זו שמחה אמיתית⁹⁹ וכמשל התינוק הנולד שבצאתו לאויר העולם הוא צועק תחלה ואח"כ נותנים לו חלב.

ואחר כך הוא יכול להגיע לשמחה אמיתית, ואין שמחה אמיתית מזו. שכן אם החמלה לא נולדה תחילה בנפשו, אין זו שמחה אמיתית. הדבר דומה לתינוק שזה עתה נולד: כשיצא לאויר העולם, הוא בוכה תחילה, ואחר כך נותנים לו חלב.

רק אז הוא יכול להגיע לשמחה אמיתית; שמחה שלא קדמה לה חמלה אינה שמחה אמיתית. כך גם תינוק שזה עתה נולד: תחילה הוא בוכה, ורק אחר כך נותנים לו חלב.

והנה עיקר השמחה והתענוג הוא מהתבוננות בגדולת ה' ואשר בחר בנו מכל העמים וקרבנו לעבודתו ולכן ארז"ל שהדדים הם במקום בינה:¹⁰⁰

והנה עיקר השמחה והתענוג נובעים מהתבוננות בגדולת ה', ומחידעה שהוא בחר בנו מכל העמים וקירב אותנו לעבודתו. לכן אמרו חז"ל שהדדים הם במקום בינה.

השמחה והתענוג נובעים בעיקר מהתבוננות בגדולת ה' ובכך שבחר בנו. משום כך מביא אדמו"ר הזקן את דברי הגמרא שהדדים הם "במקום בינה": החלב, המבטא את השמחה, נמצא במקום שבו מתרחשת ההתבוננות.

קטע 6 • 149

אל שדי

14 וזהו וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי.¹⁰¹ פ"י בבחי' והמשכות בחי' שדי מל' ברכות

שדים^{102, 103} שהם בחי' דדים וחלב להגדיל המדות¹⁰⁴ אהבה ויראה כו'

וזהו [פירוש] "וארא אל אברהם, אל יצחק ואל יעקב באל שדי": כלומר, בבחינה ובהמשכה של בחינת שדי, מלשון "ברכות שדים" — בחינת דדים וחלב, כדי להגדיל את המדות, אהבה ויראה וכו',

כעת מתבאר הפסוק הפותח: ה' נגלה לאבות בשם אל שדי, שם הנדרש כקשור לשדיים. זהו השפע של "חלב" — שמחה — המגדיל את המדות, אהבה ויראה.

שהן הם בחיי האבות אחר שהי אחד בהתגלות לבו בבחי' לידה והתגלות לשמח נפשם בתוספת אורה ושמחה להתענג על ה' בשמחה ובטוב לבב מרוב כל:

שהן בחינת האבות, לאחר ש"הויי אחד" מתגלה בלב, בבחינת לידה והתגלות: לשמח את נפשם בתוספת אור ושמחה, להתענג על ה' בשמחה ובטוב לבב מרוב כל.

המדות הללו הן בחינת האבות: אהבה היא בחינת אברהם ויראה היא בחינת יצחק. לאחר ה"לידה", כאשר "הויי אחד" מתגלה בלב, אל שדי מזין אותן בתוספת אור ושמחה, כדי שהאדם יתענג על ה' בשמחה ובטוב לבב.

קטע 7 • ו' 15-18

"ושמי לא נודע להם"

15 אך ושמי ה' לא נודעתי להם. כי הנה אמרו רז"ל שקיים אברהם אבינו ע"ה את כל התורה¹⁰⁵ עד שלא נתנה¹⁰⁶ והיינו שקיים מעשה המצות מאהבה

אבל "בשמי הוי' לא נודעתי להם". חז"ל אמרו שאברהם אבינו עליו השלום קיים את כל התורה לפני שניתנה; כלומר, הוא קיים את מעשי המצוות מתוך אהבה,

כעת בא חלקו השני של הפסוק: "בשמי הוי' לא נודעתי להם". חז"ל אומרים שאברהם קיים את כל התורה לפני שניתנה, והאדמו"ר הזקן מסביר שהוא קיים את המצוות מתוך אהבה.

וכמאמר רז"ל אברהם תיקן תפלת שחרית¹⁰⁷ והיינו בחינת המשכת אור ה' להיות ה' אחד שורה ומתגלה בתחתונים לאהבה את ה' אהבה בתענוגים ולעבדו בלב ונפש

כמאמר חז"ל: "אברהם תיקן תפילת שחרית". עניינה של בחינה זו הוא המשכת אור ה', כדי שהוי' אחד ישרה ויתגלה בתחתונים, לאהוב את ה' באהבה בתענוגים ולעבוד אותו בלב ובנפש.

חז"ל אומרים גם שאברהם תיקן את תפילת שחרית. עניינה הוא המשכת אור ה', כך שאחדותו תשרה בתחתונים, ואהבת ה' תהיה מלאה בתענוג.

אבל מ"מ כל זה נקי עדיין בשם עבודת עבד ששומע בקול רבו ועושה ציווי מאהבה ובשמחה ובטוב לבב וכן יצחק מיראה ופחד יצחק¹⁰⁸ כו'.

אף על פי כן, כל זה נקרא עדיין עבודת עבד: הוא שומע בקול אדונו ומקיים את ציווי מתוך אהבה, בשמחה ובטוב לבב. וכך גם יצחק — מתוך יראה, "פחד יצחק" וכו'.

עם כל מעלתה, זו עדיין עבודת עבד, המציית לאדונו בשמחה אך נשאר מציאות נפרדת העובדת אותו. גם יצחק עבד את ה' בדרך זו, מתוך יראה, כפי שהתורה מכנה את ה' "פחד יצחק".

אבל משה רבינו ע"ה מדה אחרת היתה בו שאמר ונחנו מה¹⁰⁹ בחיי בטול לגמרי¹¹⁰ לפיכך זכה שנתנה תורה על ידו בבחי' דבור

אבל למשה רבנו עליו השלום הייתה מידה אחרת, שכן אמר: "ונחנו מה?" — בחינה של ביטול מוחלט. לכן זכה שהתורה תינתן על ידו, בבחינת דיבור.

למשה הייתה מידה אחרת — ביטול מוחלט, המתבטא במילים "ונחנו מה?". משום כך ניתנה התורה על ידו, בצורת דיבור.

ואמרו רז"ל שהיתה שכינה מדברת מתוך גרונו של משה¹¹¹ כי לא שייך בחי' אהבה ותענוג רק בבחי' התגלות נגלות אור ה' להיות השראתו בתחתונים שהם בגדר עלמין מעלה ומטה כו'

חז"ל אמרו שהשכינה דיברה מתוך גרונו של משה. אהבה ותענוג שייכים רק לבחינת התגלות האור הגלוי של ה', כדי שישירה בתחתונים, שהם בגדר עולמות ויש בהם מעלה ומטה וכו'.

חז"ל אומרים שהשכינה דיברה מתוך גרונו של משה. אהבה ותענוג שייכים לרובד הגלוי של אור ה', האור השורה בתוך העולמות, שבהם יש מעלה ומטה.

אבל דבר ה' זו הלכה¹¹² ואורייתא וקוב"ה כולא חד¹¹³ שהוא יחיד ומיוחד ולית מחשבה תפיסא ביה לא שייך בזה שום הרגשת אהבה או תענוג שאינו מרגיש את עצמו כלל

אבל "דבר ה' — זו הלכה", ו"אורייתא וקודשא בריך הוא כולא חד" — הוא יחיד ומיוחד, ו"לית מחשבה תפיסא ביה". בעניין זה לא שייכת שום הרגשה של אהבה או תענוג, כי האדם אינו מרגיש את עצמו כלל;

התורה היא עניין אחר: "דבר ה'" הוא הלכה, והתורה היא אחד עם הקב"ה, שהוא יחיד ומיוחד ונשגב מתפיסת המחשבה. באמירת התורה אין הרגשה של אהבה או תענוג, מפני שהאדם אינו מרגיש את עצמו כלל.

רק הוא בטל במציאות ואינו תופס מקום לעצמו כלל¹¹⁴ אלא שהוא נמשך אחריו לדבר מה שהוא מדבר. אלא הוא בטל במציאות ואינו תופס מקום לעצמו כלל, ורק נמשך אחריו לדבר את מה שהוא מדבר.

הוא בטל במציאות ואינו תופס מקום לעצמו כלל, אלא נמשך אחר ה' ואומר את מה שה' אומר.

וכמ"ש ואשים דברי בפיו¹¹⁵ ובזה הוא ממשיך המשכת יחודו ואחדותו ית' בכבודו ובעצמו כמו קודם שנברא העולם שיתגלה למטה שגם עכשיו העולם כאין ואפס והי' כלא היה ואין כאן לא מעלה ולא מטה כו'.

כמו שנאמר: "ואשים דברי בפיו". בכך הוא ממשיך את יחודו ואחדותו יתברך בכבודו ובעצמו, כפי שהיו קודם שנברא העולם, כדי שיתגלו למטה; שגם עכשיו העולם הוא כאין וכאפס, וכאילו לא היה מעולם, ואין כאן לא מעלה ולא מטה וכו'.

כפי שאומר ישעיהו: "ואשים דברי בפיו". בכך האדם ממשיך את אחדותו של ה' עצמו, כפי שהייתה קודם הבריאה, ומגלה שגם עכשיו העולם הוא כאין וכאפס, ואין בו לא מעלה ולא מטה.

16 ומזה אינו נמשך על נפש האדם בחי' אהבה או תענוג רק בחי' בטול לגמרי וזהו לשון דבור מלשון ידבר עמים תחתנו¹¹⁶ שהוא לי הנהגה והמשכי

מכך נמשכת על נפש האדם לא בחינת אהבה או תענוג, אלא רק בחינת ביטול מוחלט. וזהו המובן של המונח "דיבור", מלשון "ידבר עמים תחתנו", שפירושו הנהגה והמשכה,

מה שנמשך על הנפש אינו אהבה או תענוג, אלא ביטול מוחלט. לכן התורה ניתנה בבחינת דיבור: אדמו"ר הזקן קושר מונח זה ל"ידבר" שבפסוק "ידבר עמים תחתנו", שפירושו הנהגה והמשכה.

דהיינו שממשיך שיתגלה למטה בבחי' היותו יחיד¹¹⁷ שהוא בחי' עצמותו ומהותו כביכול ולא בבחי' אחד בלבד

כלומר, הוא ממשיך [אותו] למטה, להתגלות בבחינת היותו יחיד, שהיא בחינת עצמותו ומהותו, כביכול, ולא רק בבחינת אחד.

אמירת דברי תורה ממשיכה את ה' להתגלות למטה כפי שהוא יחיד, בעצמותו ממש, ולא רק כאחד בתוך העולמות.

והיינו ע"י התורה דכתיב בה וידבר ה' אל משה וגם אינה נקראת בשם עבודת עבד כי כשלומד הדין זה ומדבר דין זה הוא כמלך שמצוה לעשות משפט עמו.

וזה נעשה באמצעות התורה, שעליה נאמר: "וידבר ה' אל משה". ואף אין היא נקראת עבודת עבד: כאשר אדם לומד דין זה ואומר דין זה, הוא דומה למלך המצווה לעשות משפט לעמו.

הדבר נעשה באמצעות התורה, שדיניה נפתחים שוב ושוב במילים "וידבר ה' אל משה". לימוד כזה אינו עבודת עבד: מי שלומד ואומר דין דומה למלך הגוזר גזירה עבור עמו.

17 ולכן אמרו מאן מלכי רבנן¹¹⁸ ואמרו מתניתא מלכתא¹¹⁹ שהרי הוא כאומר דבר המלך בלבד ואינו עושה כלום ואינו מדבר דברי עצמו כלל

לכן אמרו: "מי הם המלכים? החכמים", ואמרו: "המשנה היא מלכה". שהרי הוא כמי שאומר רק את דבר המלך: הוא אינו עושה דבר ואינו אומר כלל דברים משלו.

לכן הגמרא מכנה את החכמים "מלכים" ואת המשנה "מלכה". מי שאומר את הלכת התורה דומה למי שמכריז על דבר המלך: הוא אינו מוסיף דבר משלו.

כמו העבד העושה צווי רבו שהרי הוא העושה והמקיים דבר המלך ודתו ואפילו עושה מאהבה בתענוגים אעפ"כ יש מי שאוהב¹²⁰ כו' ולפי שלא נתנה תורה להאבות עדיין

[הוא אינו] כעבד המקיים את ציווי אדונו, שהרי [העבד] הוא שעושה ומקיים את דבר המלך ואת חוקו; וגם כשהוא עושה זאת מתוך אהבה של תענוגים, בכל זאת יש מי שאוהב וכו'. ומכיוון שהתורה עדיין לא ניתנה לאבות,

לעומת זאת, העבד הוא שמקיים את גזרת המלך, ולכן גם כשהוא עובד מתוך תענוג, הוא עדיין ישות בפני עצמה שאוהבת. מכיוון שהאבות חיו לפני שהתורה ניתנה, עבודתם, נעלית ככל שהייתה, הייתה מסוג זה.

לכן כתיב ושמי ה' לא נודעתי להם לא הודעתי אין כתיב כאן¹²¹ אלא נודעתי¹²² שאלו כתיב הודעתי היה משמע דקאי על שמי ה'

לכן נאמר: "[בשמי] הוי' לא נודעתי להם". לא נאמר כאן "לא הודעתי", אלא "לא נודעתי". אילו נאמר "לא הודעתי", היה משמע שהדברים מוסכים על "שמי הוי'".

מכאן הפסוק: "בשמי הוי' לא נודעתי להם". לא נאמר "לא הודעתי", שמשמעותו הייתה רק ששם הוי' לא נלמד להם.

אבל עכשיו דכתיב לא נודעתי פי' שאני בעצמי לא נודעתי להם דהיינו בבחי' אני בעצמי בחי' יחיד. אבל עכשיו, כשנאמר "לא נודעתי", פירוש הדבר שאני עצמי לא נודעתי להם; כלומר, בחינת "אני עצמי", בחינת יחיד.

הניסוח הסביל "לא נודעתי" פירושו שה' עצמו, עצמותו, לא היה ידוע להם. זוהי בחינת יחיד, שהתגלתה באמצעות התורה שניתנה על ידי משה.

18 וזהו והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום¹²³ פי' אנכי מי שאנכי דהיינו בחי' יחיד¹²⁴ משא"כ אצל ואהבת כתיב ואהבת את¹²⁵ ה' אלקיך

וזהו [פירוש] "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום": אנכי פירושו "אני מי שאני", כלומר, בחינת יחיד. ואילו ב"ואהבת" נאמר: "ואהבת את ה' אלקיך".

הציווי "הדברים האלה אשר אנכי מצוך" משתמש במילה "אנכי", שפירושה "אני מי שאני": עצמותו של ה', בחינת יחיד. לעומת זאת, הציווי לאהוב מדבר על "ה' אלקיך".

אבל התורה היא נמשכה למעלה מבחי' הוי' דהיינו בחינת לפני ה' וכו' הוא בחינת אנכי מי שאנכי¹²⁶ כמ"ש במ"א:

אבל התורה נמשכת ממקום שלמעלה מבחינת הוי', כלומר, מבחינת "לפני הוי' וכו'", שהיא בחינת "אני מי שאני", כפי שנתבאר במקום אחר.

האהבה קשורה לשם הוי', ואילו התורה באה ממקום שלמעלה משם זה, מבחינת "לפני הוי'" — בחינת "אני מי שאני". כך המאמר חוזר לנקודת הפתיחה שלו: התורה מגלה את מה שאפילו האבות לא ידעו.

בעבודה

לעורר את אהבת ה' הטמונה בכל לב יהודי עד שתחוש ותתגלה, במקום לקיים את המצוות בקרירות ובאופן מכאני. לתת לאהבה הזאת להתפתח עד שתהפוך לכעס על הרע שבתוכך, ואחר כך לרחמים על נשמתך כשאתה רואה עד כמה היא רחוקה מאור ה' — כפי שאנו מבקשים "סלח לנו" רק לאחר קבלת מלכות ה' בקריאת שמע; רחמים אלה פותחים את הדרך לשמחה אמיתית בה'. וכשאתה לומד תורה ואומר אותה, אמור אותה כדברו של המלך עצמו, בלי תחושת עצמיות.

שאלות לשיחה

1. מדוע שואל אדמו"ר הזקן מדוע נאמר בקריאת שמע "אחד" ולא "יחיד", ומה מבטאת כל אחת מן המילים?
2. באילו אופנים דומה יהודי בגלות לעובר שכל איבריו קיימים אך אינו משתמש בהם, ומה הופך מצב זה ל"לידה"?
3. מדוע רחמים על הנשמה צריכים לבוא לפני שמחה אמיתית, וכיצד הדבר משתקף בסדר התפילות?
4. מה ההבדל בין עבודת ה' מתוך אהבה, כפי שעשו האבות, לבין הביטול שבאמצעותו ניתנה התורה?
5. כיצד אמירת דברי תורה עושה את האדם דומה למלך ולא למשרת?

הערות

פסוק 1

1 ווארא אל אברהם

הנחת מאמר זה בכתב ידו של אדמו"ר האמצעי נדפסה שם, בצירוף ביאור עליה וקיצור מאותה הנחה מאת הצמח צדק.

הערת קה"ת

הנחת כ"ק אדמו"ר האמצעי בסה"מ תקס"ב ע' קלד. ביאור בע' קלו. ושם ע' רצא קיצור לכ"ק אדמו"ר הצ"צ [על הנחת כ"ק אדה"א]. ראה לעיל בציונים לכ"ק אדמו"ר זי"ע. המאמר עם הגהות באוה"ת וארא ע' קלט, וע' קמ. כרך ז ע' ב'תקמט. עוד הגהות בע' ב'תקפד. כרך ח ע' ב'תתסה. ד"ה דודי לי ואני לו בסה"מ תרכ"ז ע' רכב. לכללות מאמר זה ראה ד"ה ועברתי בארץ מצרים תרמ"ד סעי' ו (הוצאת תשס"ב ע' שלו ואילך). ובד"ה וארא תשכ"ז. תשל"ט. תשמ"ה. ד"ה כי כאשר תשמ"ז.

2 ווארא אל אברהם

ה' אומר למשה: "נראיתי אל אברהם, אל יצחק ואל יעקב בשם אל שדי, אך בשמי הוי' לא נודעתי להם". המאמר כולו מבאר את הפסוק הזה: תחילה את מילת הפתיחה שלו, ולבסוף את השם שהאבות לא ידעו.

Exodus 6:3 שמות ו:ג

וַאֲרָא אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ אֶל־יִצְחָק וְאֶל־יַעֲקֹב בְּאֵל שְׁדֵי וְשְׁמִי ה' לֹא נִודַעְתִּי לָהֶם:

and I appeared unto Abraham, unto Isaac, and unto Jacob, as G-d Almighty, but by My name Havayah I made Me not known to them

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות ו, ג.

3 ווארא יש בו ב' פירושים

פתיחת המאמר הזה מוסברת שם בהרחבה.

הערת קה"ת

תחילת המאמר נתבאר בארוכה בספר השיחות תשמ"ט ע' 189.

4 אי לשון עבר שנתגלה לאבות

המאמר הזה מציין שהקריאה הראשונה, בלשון עבר, היא הפירוש הפשוט של הפסוק, כפי שמסביר רש"י.

הערת קה"ת

כפשוטו של מקרא בפרש"י — ד"ה וארא תשל"ט.

5 והב' . . שתמיד יש בחינה זו

ההערה מפנה לשם בקשר לקריאה השנייה, שלפיה בחינה זו קיימת תמיד.

הערת קה"ת

ראה לקו"ש ח"י ע' 97. בד"ה וארא תשל"ה "והיינו שהענין דוארא הי' (לא רק אצל האבות, כ"א גם) בזמן משה רבינו וגם ישנו עתה בזה"י". "ומאחר ושני הפירושים ה"ה בתיבה אחת וענין אחד הרי מוכן שיש להם שייכות זה לזה. והיינו שבאותו האופן שהי' הענין דוארא אצל האבות, באותו האופן הוא גם תמיד בכל אחד מבני ישראל" — ד"ה וארא תשל"ד (מהנחה בלתי מוגה).

6 שו"ה זו בכל — בכל זמן

בכתביד זה מופיעות כאן המילים "בכל זמן".

הערת קה"ת

כ"ה בבוקר 633. אבל באוה"ת וארא כרך ח ע' ב' תתסה (שנדפס מגוכתי"ק הצ"צ עם הגהות) ליתא תי' אלו.

7 אין קורין אבות

חז"ל לימדו: "רק שלושה נקראים אבות, ורק ארבע נקראות אימהות". המאמר מביא זאת כדי להראות שהאבות הם אבותיו של העם כולו, והמדרגה שלהם עוברת לכל יהודי.

Berakhot 16b:13-14 ברכות ט"ז ב:י"ג-י"ד

תנו רבנן: אין קורין "אבות" אלא לשלשה, ואין קורין "אמהות" אלא לארבע. אבות מאי טעמא? אילימא משום דלא ידעינן אי מראובן קא אַתינן אי משמעון קא אַתינן, אי הָכִי אַמְהוֹת נָמִי לֹא יָדְעִינָן אי מִרְחֵל קא אַתינן אי מִלֵּאָה קא אַתינן! אַלָּא, עַד הָכָא חֲשִׁיבִי, טַפִּי לֹא חֲשִׁיבִי.

Our Rabbis have taught : We restrict the name "Patriarch" to three, and "Matriarch" to four. Why is the name "Patriarch" [restricted to three]? Is it because we are not certain whether we are descended from Reuben or Simeon ? If so, in the case of the Matriarchs we are not certain whether we are descended from Rachel or Leah ! But up to here they were esteemed sufficiently [to be called "Patriarchs"] ; their successors were not so esteemed

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

ברכות טז, ב.

פסוק 2

8 שבח"י האבות היא ירושה לבניהם

ההערה מפנה שם לעניין מדרגת האבות כירושה לבניהם.

הערת קה"ת

ראה לקו"ש ח"י ע' 97.

9 לכל חד לפום שיעורא דיילי

הזהר מתאר מקומות רבים שהוכנו להקדוש ברוך הוא בעולם הבא, ובהם הוא מושיב את הצדיקים, "כל אחד לפי מדרגתו, כפי הראוי לו". הערת קה"ת מביאה זאת לצד הקטע שלעיל.

Zohar I, 129b זח"א קכט, ב

הערת קה"ת

בלקו"ת במדבר א, א מציין לזח"א קג, ב. וראה זח"א קכט, ב. לקו"ת מסעי פה, ב.

10 לכל חד לפום שיעורא דייליה

על הפסוק "נודע בשערים בעלה" אומר הוזהר שהקדוש ברוך הוא נודע ומתדבק לכל אחד "לפי מה שמשער בלבו", ככל יכולתו. המאמר מחיל את הביטוי על ירושת האבות: כל אחד מקבל לפי מידתו.

Zohar, Vayera 9:153-164 ספר הוזהר, וירא ט':קנ"ג-קס"ד

But of a truth the Holy One makes Himself known to every one according to the measure of his understanding and his capacity to attach himself to the spirit of Divine wisdom; and thus "Her husband is known", not "in the gates" (bishe'arim), but, as we may also translate, "by measure", though a full knowledge is beyond the reach of any being.'

R. Simeon said: "The "gates" mentioned in this passage are the same as the gates in the passage, "Lift up your heads, O ... ye gates" (Ps. 24, 7)
The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

11 ולכן אומרים אלקי אבותינו אלקי אברהם

ההערה מפנה שם לעניין אמירת "אלקי אבותינו, אלקי אברהם".

הערת קה"ת

ראה בספר השיחות תשמ"ט ח"א ע' 189 הערה 13.

12 "אלה בני ישראל: ראובן, שמעון, לוי ויהודה, יששכר וזבולון". אדמו"ר הזקן מזכיר את שלושת השבטים הראשונים כדוגמאות למדרגות המצויות רק אצל אנשים מסוימים.

I Chronicles 2:1 דברי הימים א ב'א'

אלה בני ישראל ראובן שמעון לוי ויהודה יששכר וזבולון:

These are the sons of Israel: Reuben, Simeon, Levi, and Judah, Issachar, and Zebulun

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

13 יש לך אדם שאין בו כלל בחי' ומדרגות אלו

שם מוסבר שהכוונה היא שיתכן שאדם יחסר את מדרגותיהם של כל השבטים, שלא כאבות, שמדרגותיהם של שלושתם צריכות להיות בכל יהודי.

הערת קה"ת

הכוונה, שאין בו בחי' של כל השבטים. ודלא כהאבות, שבחי' כל ג' האבות צ"ל בכ"א. — לקו"ש ח"ו ע' 11 הערה 39. חט"ו ע' 360.

14 משא"כ בחי' האבות

ההערה מפנה שם לעניין מדרגת האבות שבכל יהודי.

הערת קה"ת

ע' לקו"ש ח"ד ע' 1068 הערה יב.

פסקה 3

15 ולהבין ענין גילוי זה

בכתב"ד זה נוסף "של וארא וכו'", ובכך מובהר שהגילוי הנזכר הוא זה שבמילה "וארא".

הערת קה"ת

בבז"ב בא"ב 17 כו, א נוסף: (דוארא כו').

16 הגלות נמשל לעבור

ההערה מונה אותו בין המקומות שבהם מוסבר הדימוי של גלות כהיריון.

Zohar III, 50a זח"ג נ, א

הערת קה"ת

זח"ג נ, א. ביאורה"ז לאדה"א מז, ג ואילך. ע' מאמרי אדה"ז פרשיות ח"א ע' רט. שם ח"ב ע' תקיא ובהמ"מ שם. מאמרי אדה"א דברים ח"א ע' לב ובמ"מ לשם. אוה"ת שמות ע' נט. קלט. ביאורי הזהר לכ"ק אדמו"ר הצ"צ ע' רכא. ראה גם אוה"ת ויקרא כרך ד ע' אימב. בסה"מ תרכ"ז ע' רכג. וראה לקמן נח, ד בשם הפרע"ח שער חג המצות פ"א.

17 כי חלה גם ילדה

"מי שמע כזאת? ... כי ציון חלה וגם ילדה את בניה". הנביא מתאר את הגאולה האחרונה כלידה, וכך מתאר המאמר את ימות המשיח.

Isaiah 66:8 ישעיהו ס"ו:ח'

מִי־שָׁמַע כְּזֹאת מִי רָאָה כְּאֵלֶּה הַיּוֹחֵל אֶרֶץ בַּיּוֹם אֶחָד אִם־יִלְד־גּוֹי פְּעַם אֶחָת כִּי־חָלָה גַם־יְלֶדָה צִיּוֹן אֶת־בְּנֶיהָ:

Who hath heard such a thing? Who hath seen such things?
Is a land born in one day? Is a nation brought forth at once?
For as soon as Zion travailed, She brought forth her children.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י סו, ח.

18 כי באו בנים עד משבר

המסר של חזקיהו לישעיהו במהלך המצור האשורי: "היום הזה הוא יום צרה... כי באו בנים עד משבר, ואין כוח ללדת". מצוקתם של ישראל מתוארת כלידה שעדיין לא התרחשה.

Isaiah 37:3 ישעיהו ל"ז:ג'

וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו כֹּה אָמַר ה' זְקִיָּהוּ יוֹם־צָרָה וְתוֹכָחָה וְנֶאֱצָה הַיּוֹם הַזֶּה כִּי בָאוּ בָנִים עַד־מִשְׁבֶּר וְכֵחַ אֵין לְלֶדֶת:

And they said unto him: "Thus saith Hezekiah: This day is a day of trouble, and of rebuke, and of contumely; for the children are come to the birth, and there is not strength to bring forth.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י לו, ג.

19 וכח אין ללידה

בכתב"יד אלה נוסף: "(וכך משתמע גם במשנה, פרק ד' דברכות: 'גם בשעה שאתה מתמלא חמה (עברה) עליהם, כאישה מעוברת (עוברת) וכו')".

הערת קה"ת

בבז"ב בא"ב 17. 170 נוסף: "(וכ"מ במשנה פ"ד דברכות אפילו בשעה שאתה מתמלא עליהם עברה כאשר עוברת כו'): וכן.

פסקה 4

20 ומולדותיך ביום הולדת אותך

"ואשר ליום הולדתך, ביום שנולדת לא נכרת שרך, ולא רחצת במים..." יחזקאל מתאר את העם בראשיתו כיילוד שנעזב; אדמו"ר הזקן מיישם זאת על הגאולה ממצרים, כלידה.

Ezekiel 16:4 יחזקאל ט"ז:ד'

וּמוֹלְדוֹתֶיךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֹא־רָחַצְתָּ לְמַשְׁעִי וְהַמֶּלֶחַ לֹא הִמְלַחְתָּ וְהַחֶמֶל לֹא חִתְּלָתָּ:

And as for thy nativity, in the day thou wast born thy navel was not cut, neither wast thou washed in water for cleansing; thou was not salted at all, nor swaddled at all.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

יחזקאל טז, ד.

21 אמרו רז"ל דרש

בכתב היד נוסף המקור: "(בפרק ג' דנדה), בשם רבי שמלאי".

הערת קה"ת

בבז"ב הנ"ל נוסף: (כפ"ג דנדה) בשם ר' שמלאי.

22 דרש ר' שמלאי

רבי שמלאי לימד שהעובר מקופל כמו לוח כתיבה, ראשו בין ברכיו, פיו סגור וטבורו פתוח, והוא אוכל ממה שאמו אוכלת; כשיצא לאוויר העולם,

הסגור נפתח והפתוח נסגר. המאמר בונה על התיאור הזה את המשל לגלות.

Niddah 30b:18 נדה ל' ב"י"ח

דַּרְשׁ רַבִּי שְׁמֵלָא: לָמָּה הוֹלֵד דּוֹמָה בְּמַעַי אִמּוֹ — לְפָנֶיךָ שְׁמִי קוֹפֵל, וּמוֹנֵחַ יָדָיו עַל שְׁמִי צָדָעִי, שְׁמִי אֲצִילֵהוּ עַל שְׁמִי אֶרְכּוּבוֹתָיו, וְשְׁנֵי עֲקָבָיו עַל שְׁמִי עֲגֻבוֹתָיו, וְרָאשׁוֹ מוֹנֵחַ לוֹ בֵּין בְּרָכָיו, וּפְיוֹ סָתוּם, וְטַבּוּרוֹ פְּתוּחַ. וְאוֹכֵל מִמָּה שְׂאֵמוֹ אוֹכֵלָתָהּ, וְשׁוֹתָהּ מִמָּה שְׂאֵמוֹ שׁוֹתָהּ, וְאִינוֹ מוֹצִיא רְעִי שְׂמָא יִהְיֶה אֶת אִמּוֹ. וְכִינּוֹ שְׂעִצָא לְאוּרֵי הָעוֹלָם — נִפְתָּח הַסָּתוּם, וְנִסְתָּם הַפְּתוּחַ, שְׂאֵלְמָלָא כֵּן אֵינוֹ יָכוֹל לְחַיּוֹת אֲפִילוֹ שְׂעָה אַחַת.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת
נדה ל', ב. ראה ד"ה למה הולד במאמרי אדה"ז על מארז"ל ע' קל.

23 ראשו בין ברכיו

ההערה מפנה לשם בעניין העובר שראשו בין ברכיו.

הערת קה"ת

ראה ד"ה בלילה ההוא תשד"מ. ראה תו"ח שמות מד, סע"ב. ספהמ"צ להצ"צ עז, סע"א ואילך. אוה"ת שמיני ע' לה ובכ"מ.

24 ואוכל ממה שאמו אוכלת

שם נוסף: "(ולא החלב, שבא לאחר הברירה, צלול ונקי)".

הערת קה"ת

(ולא החלב שהוא לאחר הברירה הך והנקי) — מאמרי אדה"ז על מארז"ל ע' קלא.

25 רק דרך הטבור

שם, על "רפאות תהי לשרך", אדמו"ר הזקן מבחין בין אכילה חיצונית, דרך הפה, המצריכה ברירה שלב אחר שלב, לבין אכילה פנימית: העובר, שפיו סתום, מקבל דרך טבורו הפתוח רק את החלק המזווכך והפנימי ביותר שבמאכל אמו, וממנו הוא גדל במשך תשעת החודשים. לפי הנמשל כאן, ז"א בזמן העיבור גיוון בדרך פנימית זו מחכמת התורה, ולאחר הלידה המאכל מגיע דרך הפה.

הערת קה"ת

ראה לקמן קכד, ב.

26 כמ"ש רז"ל

אדם אמר לרבא ששמע תינוק בוכה ביום שישי, אף שהוא נולד רק בשבת; רבא פסק שהוא כבר הוציא את ראשו, ולכן לא היה אפשר למול אותו בזמנו הראוי, והמילה לא דחתה את השבת. המאמר רואה בבכי סימן ללידה.

Niddah 42b נדה מ"ב ב

Chullin 72a חולין ע"ב א

הערת קה"ת

נדה מב, ב. וראה חולין עב, א.

פסקה 5

27 וככל המשל הזה

ההערה מציינת שבמשל נזכרים איברי הנשימה, ואילו ביישום לנמשל לא מוסבר תפקידם, ומבארת: כשם שאיברי הנשימה של העובר עדיין אינם פועלים, כך בגלות כוחותיו של האדם אינם פועלים, עד שעבודתו חסרה חיות ונעשית "מצות אנשים מלומדה".

הערת קה"ת

בד"ה וארא תשל"ט (מהנחה בלתי מוגה): שבהמשל מובא גם ע"ד אברי הנשימה, אך בהנמשל אינו מבארם. ומבאר זה ע"פ המבואר בתו"א מקץ לו,

ב כי נשמה הוא מלשון נשימה שבאדם שהיא בחי' רצוא ושוב. ועד"ז באדם צ"ל העבודה בבחי' רצוא והעבודה בבחי' שוב, וזהו שהגלות נמשל לעיבור בענין אברי הנשימה, דכמו שבעיבור ישנו חתוך כל האברים גם אברי הנשימה, אך אינם פועלים פעולתם, עד"ז הוא גם בזמן הגלות (הנמשל לעיבור) הדחכות אינם פועלים פעולתם, ועד שהעבודה אינו בחיות כ"א כענין שנאמר ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה. ע"ש בארוכה.

28 ה' ממרום ישאג

"ה' שואג ממרום, ומשכנו הקדוש משמיע את קולו". בעקבות הוזהר, המאמר מפרש זאת כהסתלקותו של ה' למעלה בזמן הגלות.

Jeremiah 25:30 ירמיהו כ"ה:ל'

וְאֵתָהּ תִּנְבֵּא אֲלֵיהֶם אֶת כְּלֵי־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם ה' מִמְּרוֹם יִשְׁאָג וּמִמַּעוֹן קִדְּשׁוּ יְתֵן קוֹלוֹ שְׁאֵג יִשְׁאָג עַל־נְהוֹ הַיָּדָד כְּדָרְכִים יַעֲנֶה אֶל כְּלִי־שִׁבִּי הָאֶרֶץ:

Therefore prophesy thou against them all these words, and say unto them: The L-RD doth roar from on high, And utter His voice from His holy habitation; He doth mightily roar because of His fold; He giveth a shout, as they that tread the grapes, Against all the inhabitants of the earth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ירמ' כה, ל.

29 כמ"ש בזהר דסליק קוב"ה לעילא

הוזהר מפרש את "כי איננו" כ"מפני שהמלך הקדוש עלה למעלה, למעלה, ולא נמצא בתוכה"; לכן נאמר בפסוק "איננו" ולא "אינם".

Zohar I, 210a זח"א ר', א

Zohar III, 20b זח"ג כ, ב

הערת קה"ת

זח"א ר', א. זח"ג כ, ב. עה, א. ע' בסידור ע"פ יתום ואלמנה. מובא גם בלקי"ת נצבים מה, סע"א ואילך. שה"ש מה, א. אוה"ת שה"ש כרך ב ע' תקו. תתצו.

30 דסליק קוב"ה לעילא

הוזהר שם מתאר את הזמן שבו "המלך עלה למעלה, למעלה", והאנשים צועקים והוא אינו משגיח עליהם, והוא מצטט מאותו פסוק: "ישאג על נוהו".

Zohar, Achrei Mot 54:332-56:340 ספר הוזהר, אחרי מות נ"ד:שלי"ב-נ"ו:ש"מ

The first 18 lines of the Hebrew text are not found in our translation. THE NAKEDNESS OF THY FATHER'S WIFE SHALT THOU NOT UNCOVER. Who is meant by thy father's wife? Said R. Simeon: 'We have learnt: As long as the Matrona is with the King and giveth suck to thee, she is called "thy mother". Now, however, that she is banished with thee and is removed from the King, she is called "thy father's wife". She is his wife, because he has not divorced her, ... although she is in exile

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

31 רחל מבכה על בני

"קול נשמע ברמה... רחל מבכה על בניה; היא מסרבת להתנחם על בניה, כי איננו". (במספור מהדורת קה"ת, 31:14). המילה "איננו", בלשון יחיד,

היא המילה שהוזהר מפרש.

Jeremiah 31:15 ירמיהו ל"א:ט"ו

כה אמר Havayah קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על-בניה מאנה להנחם על-בניה כי איננו:

Thus saith the L-RD: A voice is heard in Ramah, Lamentation, and bitter weeping, Rachel weeping for her children; She refuseth to be comforted for her children, .Because they are not

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ירמיה לא, יד. וראה אוה"ת פי שלח עי תסו.

32 והשמן לב העם

"השמן לב העם הזה, הכבד את אוזניו, וחתום את עיניו". המאמר משתמש בפסוק כדי לתאר את תפיסתה הקהה של הגלות, שבה נדמה שהעולם עומד בפני עצמו.

Isaiah 6:10 ישעיהו ו':י

השמן לבי העם הזה ואזניו הכבד ועיניו השע פון יראה בעיניו ובאזניו ישמע ולכבו לבין ושב ורפא לו:

Make the heart of this people fat, and make their ears heavy, and shut their eyes; lest they, seeing with their eyes, and hearing with their ears, and understanding with their heart, .return, and be healed

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"ו, י.

33 בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד

"וידעת היום והשבות אל לבבך כי הוי' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת, אין עוד". זוהי האמת שהעיניים אינן רואות בזמן הגלות.

Deuteronomy 4:39 דברים ד':ל"ט

וידעת היום והשבת אל-לבבך כי ה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל- הארץ מתחת אין עוד:

know this day, and lay it to thy heart, that the L-RD, He is G-d in heaven above and upon the earth beneath; there is .none else

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

34 כרשפי אש שלהבת

"כי עזה כמות אהבה... רשפיה רשפי אש, שלהבת ה'". המאמר שואל את הדימוי כדי לתאר אהבת ה' המורגשת בלב.

Song of Songs 8:6 שיר השירים ח':ו

שימי כחותם עלי-לבי פחותם על-זרועי כפי-עזה כמות אהבה קשה כשואל קנאה רשפיה רשפי אש שלהבת:

Set me as a seal upon thy heart, As a seal upon thine arm; For love is strong as death, Jealousy is cruel as the grave; The flashes thereof are flashes of fire, A very flame of the .L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

35 ותהי יראתם אותי

ה' אומר שהעם מכבד אותו בפיהם ובשפתיים, אך לבם רחוק ממנו, "ויראתם אותי מצוות אנשים מלומדה". המאמר מכנה עבודת ה' קרה

ומכנית כזאת את מהות הגלות הרוחנית.

Isaiah 29:13 ישעיהו כ"ט:י"ג

ויאמר אדני יצן כי נגש העם הזה בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני ותהי יראתם אתי מצוות אנשים מלומדה:

And the L-rd said: Forasmuch as this people draw near, and with their mouth and with their lips do honour Me, But have removed their heart far from Me, And their fear of Me is a ;commandment of men learned by rote

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י כט, יג.

פסקה 6

36 בקרב איש ולב עמוק

הזמזמור מדבר על "קרבן של אדם ולב עמוק". המאמר משתמש בביטוי כדי לתאר את אור ה' המתגלה בעומק הפנימי ביותר של הלב.

Psalms 64:7 תהילים ס"ד:ז

יחפשו יעולות תמנו חפש מחפש וקרב איש ולב עמוק:

They search out iniquities, they have accomplished a diligent search; even in the inward thought of every one, and .the deep heart

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

37 ונגלה כבוד ה'

"ונגלה כבוד ה', וראו כל בשר יחדיו". המאמר מבין זאת כהתגלות הגלויה של ימות המשיח, הלידה שבאה לאחר ההיריון של הגלות.

Isaiah 40:5 ישעיהו מ':ה

ונגלה כבוד ה' וראו כל-בשר יחדו כי פי ה' דבר:

And the glory of the L-RD shall be revealed, and all flesh shall see it together; for the mouth of the L-RD hath spoken .it

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"מ, ה.

38 כי עין בעין יראו

"כי עין בעין יראו, בשוב ה' ציון". ראייה, ולא ידיעה בלבד, מאפיינת את ההתגלות העתידה.

Isaiah 52:8 ישעיהו נ"ב:ח

קול צפיה נשאו קול יחדו ירגנו כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון:

Hark, thy watchmen! they lift up the voice, Together do they sing; For they shall see, eye to eye, The L-RD returning to .Zion

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"נב, ח.

39 הוא תלוי במעשינו ובעבודתנו

הוא מסביר שהעיבור כאן הוא נצח, הוד ויסוד: ראשו של העובר בין ברכיו, הוא אוכל דרך הטבור ואינו חש טעם במאכלו; ובעבודת ה' הדבר מקביל למעשה בלבד, שהוא נצח והוד, "כמבואר במאמר וארא".

הערת קה"ת

באוה"ת שה"ש כרך ב ע' תרד מבאר שכאן הכוונה: "עיבור הוא נה"י שהולך ראשו בין ברכיו ואוכל דרך הטבור ואין טעם במאכל כי חך אוכל יטעם,

43 בנך יחידך

י"ק נא את בנך, את יחידך, אשר אהבת, את יצחק. יצחק מכונה במילה שמשמעותה "יחיד", שבה אפשר היה להשתמש גם בקריאת שמע.

Genesis 22:2 בראשית כ"ב:ב

וַיֹּאמֶר קַח-נָא אֶת-בְּנֶךָ אֶת-יְחִידְךָ אֲשֶׁר-אַהֲבָת אֶת-יִצְחָק וְלֶךְ-אֶל-אֶרֶץ הַמֶּרְיָה וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה עַל אֶחָד הַהָרִים אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים:

And He said: "Take now thy son, thine only son, whom thou lovest, even Isaac, and get thee into the land of Moriah; and offer him there for a burnt-offering upon one of the mountains which I will tell thee of

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית כב, ב.

44 הוי לי למימר הי יחיד

הוזהר שואל מה פירוש "אחד" שבקריאת שמע, ומשיב שהכוונה לייחוד של הקדוש ברוך הוא עם כנסת ישראל. בזמן שישראל בגלות והקדוש ברוך הוא הסתלק למעלה, למעלה, הוא אינו נקרא "אחד", עד ש"ביום ההוא יהיה הוי אחד".

Zohar III, 7b זח"ג ז, ב

הערת קה"ת

ראה זח"ג ז, ב. אוה"ת דרושים לחג השבועות ע' רב מביא זה וז"ל: ומתורץ בזה הקושיא שהק' בתו"א בד"ה וארא למה לא נאמר הי יחיד, ולפמ"ש י"ל כי מן ז' רקיעים והארץ וד"ר אשר הוא ית' אלופו ש"ע אנו מכירים כחו כו' לכן נא' הי אחד, והיינו ג"כ מה שפי' בת"א הי אחד שז' רקיעים והארץ וד' רוחות העולם בטלים אצלו כו' עכ"ל. קטע זה מובא באוה"ת שה"ש כרך א ע' קלב.

45 לגבי קוב"ה מצד עצמותו ומהותו... שהרי הוא יחיד ומיוחד

הקטע מובא שם.

הערת קה"ת

מובא באוה"ת שה"ש כרך ב ע' תרכו.

46 שהוא אחד בשבעה רקיעים

ההערה מפנה לפסק אדמו"ר חזקן בהלכות קריאת שמע בעניין זה של "אחד".

הערת קה"ת

ראה שו"ע אדה"ז או"ח סי' סא סעי' ו. לקו"ת תוריע צג, ג.

47 ואינו מתיוחדין באחד

בקטע על סוד השבת, הנאמר לפני תפילות ליל שיש, הוזהר אומר שהמידות העליונות "מתייחדות למעלה באחד", והשכינה מתייחדת למטה בסוד האחד. המאמר שואל את המילים המתארות את ששת הכיוונים של העולם, המתייחדים לאחד באמצעות ביטולם.

Zohar, Terumah 13:153-14:164 ספר הזהר, תרומה י"ג:קנ"ג-י"ד:קס"ד

The Holy One, blessed be He, who is One above, does not take His seat upon the Throne of Glory, until She has entered within the mystery of the One in accordance with His very essence of Oneness, to be the One in One. This, as we have said, is the significance of the words: "The L-rd is One, and His Name is One

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

40 שמע ישראל... ואהבת וגו'

"שמע ישראל, הוי אלקינו, הוי אחד". הפסקה שואלת מדוע נאמר בקריאת שמע "אחד" ולא "יחיד".

Deuteronomy 6:4 דברים ו:ד

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל הָאֱלֹהִינוּ הָאֶחָד:

HEAR, O ISRAEL: THE L-RD OUR GOD, THE L-RD IS ONE

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים ו, ד.

41 כי הנה צ"ל מלת אחד

בתוריע כג, ג מוסבר ש"הוי אחד" פירושו התאחדות האמיתית של המידות באמצעות אור אין סוף: החי"ת של "אחד" רומזת לשבעת הרקיעים ולא"רץ, למעלה ולמטה, והדל"ת לארבע רוחות העולם — כולם מתאחדים באחד. בבלק ע, א, על דברי ספר יצירה "קודם אחד מה אתה סופר", מוסבר שגם "אחד" נמצא בגבולות המספר, והוא נאמר במקום שבו היבטים רבים מתחברים; ואילו הוא, האדון היחיד, הוא למעלה מן המספר. המאמר ואתחנן מלמד ש"אחד" שייך רק ביחס לשמים ולא"רץ, הבטלים אליו, ואילו "הוי אלקינו" נמשך מבחינת יחיד.

הערת קה"ת

ראה לקו"ת תוריע כג, ג. בלק ע, א. ואתחנן ד"ה שמע ישראל. מאמרי אדה"ז על מארז"ל ע' קי. מאמרי אדה"א בראשית ע' תק. תו"ח שמות (אותיות מרובעות) מז, א ואילך. אוה"ת פ' ואתחנן ע' ריא וע' תכס ההפרש בין אחד ליחיד. בראשית כרך ז תתנד, ב. תתשנט, א ואילך. תתרגל, א. שבועות ע' רב. אמרי בינה שער הק"ש פ"ח. שרש מצות התפלה פ"א קכד, א. סה"מ תרכ"ז (הוצאת תש"ס) ע' קע. סה"מ תרנ"ד ע' נו. סה"מ תשי"ח ע' 244. ד"ה על שלשה דברים תרנ"א. וראה בסה"מ תקס"ב ע' רמט בשם חובת הלבבות. ד"ה דודי לי פי אחרי תשכ"ו. ד"ה אתה אחד תשכ"ט (סה"מ מלוקט ח"ד ע' סט). לקו"ש ח"י"א ע' 11. ח"י"ב ע' 66. המבואר כאן בין אחד ויחיד — אינו נזכר בהנחת כ"ק אדה"א בסה"מ תקס"ב.

42 ראובן אחד

בתוכניתו של יחזקאל לעיר העתידית, השערים נקראים על שם השבטים: "שער ראובן אחד, שער יהודה אחד, שער לוי אחד". ראובן הוא "אחד" מתוך רבים.

Ezekiel 48:31 יחזקאל מ"ח:ל"א

וְשַׁעְרֵי הָעִיר עַל-שְׁמוֹת שְׁבֹטֵי יִשְׂרָאֵל שְׁעָרִים שְׁלוֹשָׁה צְפוֹנָה שַׁעַר רְאוּבֵן אֶחָד שַׁעַר יְהוּדָה אֶחָד שַׁעַר לֵוִי אֶחָד:

and the gates of the city shall be after the names of the tribes of Israel; three gates northward: the gate of Reuben, one; the gate of Judah, one; the gate of Levi, one

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ראה יחזקאל מח, לא: שער ראובן אחד. שער יהודה אחד שער לוי אחד. ראה דרך מצותיך קכד, א ואילך.

Even the darkness is not too dark for Thee, But the night
shineth as the day; The darkness is even as the light
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

53 ומעלה ומטה שוין

ההערה מפנה לשם בעניין המשמעות המדויקת של המילים "מעלה ומטה".
הערת קה"ת
ראה ד"ה ציון במשפט תפדה תשי"מ בדיוק הלשון מעלה ומטה. באוה"ת נ"ך
כרך א ע' תו, ובספר החקירה עו, א, ובאוה"ת יחזקאל ע' תו מפרש כ"ק
אדמו"ר הצ"צ וז"ל: "ור"ל אף לא מעלה ומדרגה ולא כמ"ש המו"נ שנק' הוא
ית' מקום ע"ש המעלה ומדרגה, כי בחי' מעלה ומדרגה שייך רק בהנמצאים
וע"ס, אבל אצלו ית' שוה המעלה עם המטה כנ"ל ועמ"ש מענין זה בלק"ת
גבי פסח בדה"מ מצה זו כו". ע"ש בארוכה. ולקמן סה, ב.

54 משא"כ לגבי קוב"ה . . וגדר עלמין כלל

הקטע מועתק שם מילה במילה, בציון ללקוטי תורה, בהעלותך כט, ד.
הערת קה"ת
הלשון נעתק באוה"ת נ"ך כרך ג ע' אישצה ומציין ללקו"ת פי בהעלותך כט,
ד. וראה גם סה"מ תר"ל ע' קצו.

55 כי נשגב שמו לבדו

"יהללו את שם ה', כי נשגב שמו לבדו, הודו על ארץ ושמים". רק הודו,
שהוא זיו, קשור לעולמות.

Psalms 148:13 תהילים קמ"ח:י"ג

יְהַלְלוּ אֱתֵיכֶם ה' כִּי־נִשְׁגָב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ הוֹדוּ עַל־אֶרֶץ וְשָׁמַיִם:

Let them praise the name of the L-RD, For His name alone is
exalted; His glory is above the earth and heaven

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קמח, יג. וראה לעיל לד, ד. לקו"ת אמור לא, ג.

56 מלא כל הארץ כבודו

השרפים קוראים: "קדוש, קדוש, קדוש... מלא כל הארץ כבודו". כך
אומרים בקדושה, והמאמר מציב זאת כניגוד לשאלת המלאכים: "איה מקום
כבודו?"

Isaiah 6:3 ישעיהו ו:ג

וַיִּקְרָא זֶה אֶל־זֶה וַאֲמַר קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ ה' צְבָאוֹת מְלֵא כְלֵי־הָאָרֶץ
כְּבוֹדוֹ:

And one called unto another, and said: Holy, holy, holy, is
the L-RD of hosts; The whole earth is full of His glory

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

57 לך ה' הגדולה

ברכת דוד: "לך, ה', הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד, כי כל
בשמים ובארץ". המאמר מפרש שהכוונה היא שמדות אלו בטלות לפני ה'.

I Chronicles 29:11 דברי הימים א כ"ט:יא

לְךָ ה' הַגְּדֹלָה וְהַגְּבוּרָה וְהַתְּפָאֶרֶת וְהַנִּצָּח וְהַהוֹד כִּי־כָל בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ
לְךָ ה' הַמְּמֻלָּה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכָל לְרֹאשׁ:

Thine, O L-RD, is the greatness, and the power, and the glo-
ry, and the victory, and the majesty; for all that is in the
heaven and in the earth is Thine; Thine is the kingdom, O
L-RD, and Thou art exalted as head above all

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דה"א כט, יא.

48 וצבא השמים

"אתה הוא ה' לבדך... אתה מחיה את כולם, וצבא השמים לך משתחוים".
ההשתחויה של צבא השמים מראה שהבריאה בטלה לפני אורו של ה'.

Nehemiah 9:6 נחמיה ט:ו

אַתָּה־הוּא ה' לְבַדְּךָ אַתָּה עֲשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם שָׁמַי הַשָּׁמַיִם וְכָל־צְבָאָם
הָאָרֶץ וְכָל־אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַיָּמִים וְכָל־אֲשֶׁר בָּהֶם וְאֶתָּה מְחִיָּה אֶת־כָּל־עַם וְצָבָא
הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים:

Thou art the L-RD, even Thou alone; Thou hast made heav-
en, the heaven of heavens, with all their host, the earth and
all things that are thereon, the seas and all that is in them,
and Thou preservest them all; and the host of heaven wor-
shippeth Thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

נחמ"י ט, ו.

49 דהיינו בחי' מעלה ומטה

הקטע מובא שם.

הערת קה"ת

מובא באוה"ת וירא כרך ד תשלט, א.

50 כי גבוה מעל גבוה וגו'

"כי גבוה מעל גבוה שומר, וגבוהים עליהם". המאמר שואל את הביטוי כדי
לתאר את הדרגות האנסופיות של גבוה ונמוך בעולמות הרוחניים.

Ecclesiastes 5:7 קהלת ה:ז

אִם־עֵשָׂק רָשׁ וְגִזְלָן מִשְׁפָּט וְצָדֵק תִּרְאֶה בְּמִדִּינָה אֶל־תִּתְּמָה עַל־הַחֲפֹץ כִּי
גִבֵּה מֵעַל גִּבֵּה שֹׁמֵר וּגְבוּהִים עָלֶיהֶם:

If thou seest the oppression of the poor, and the violent per-
verting of justice and righteousness in the state, marvel not
at the matter; for one higher than the high watcheth, and
there are higher than they

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ע"פ קהלת ה, ז. בבוקר 633: כו'.

51 חסד דרועא ימינא

בתפילת הפתיחה של אליהו בתיקוני זוהר (פתח אליהו), הספירות
מתוארות כגוף: "חסד — זרוע ימין, גבורה — זרוע שמאל, תפארת —
הגוף". המאמר קושר בין שתי הזרועות לדרום ולצפון.

Tikkunei Zohar 17a:16-17 תוני זוהר י"ז א:ט"ז-י"ז

ואתקריאו בתקונא דא. חסד דרועא ימינא. גבורה דרועא שמאלא.
תפארת גופא. נצח והוד תרין שוקין. ויסוד סיומא דגופא אות ברית
קדש. מלכות פה. תורה שבע"פ קרינן ליה. מוחא חכמה איהו מחשבה
מלגו. בינה לבא ובה הלב מבין. ועל אלין תרין כתיב*הנסתרות ליי
אלקינו.

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

52 כחשיכה כאורה

"גם חושך לא יחשיך ממך... כחשכה כאורה". המאמר מביא זאת כדי לומר
שלפני ה'; למעלה ולמטה שווים.

Psalms 139:12 תהילים קל"ט:י"ב

גַּם־חֹשֶׁךְ לֹא־יַחְשִׁיךְ מִמֶּךָ וְלִילָה כִּי־אֵיר כַּחֲשִׁיכָה כְּאוֹרָה:

58 בימי הגלות סליק קוב"ה

הפסקה הזאת מובאת שם.

הערת קה"ת

מובא באוה"ת פי וירא כרך ד תשס, א.

59 סליק קוב"ה . לגבי בחיי מהותו ועצמותו

אור התורה מפנה שם לפסקה הזאת.

הערת קה"ת

באוה"ת מג"א ע"ג מציין לכאן.

60 ביום ההוא יהי ה' אחד

"וה' יהיה למלך על כל הארץ; ביום ההוא יהיה הו' אחד ושמו אחד".
המאמר מפרש זאת כהתגלות הגלויה של אחדות ה' לעתיד לבוא.

Zechariah 14:9 זכריה י"ד:ט

וְהָיָה ה' לְמֶלֶךְ עַל-כָּל-הָאָרֶץ בְּיוֹם הַהוּא יְהִי־ה' אֶחָד וְשְׁמוֹ אֶחָד:

And the L-RD shall be King over all the earth; In that day
shall the L-RD be One, and His name one

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

זכריה יד, ט.

61 אטו האידינא לאו אחד

על הפסוק של זכריה שואל התלמוד: "וכי עכשיו אינו אחד?" ומשיב שהעולם הזה אינו דומה לעולם הבא. המאמר מסביר שבזמן הגלות אחדותו אינה נראית בגלוי.

Pesachim 50a:16-17 פסחים נ"א:ט"ז-י"ז

"וְהָיָה ה' לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ בְּיוֹם הַהוּא יְהִי־ה' אֶחָד וְשְׁמוֹ אֶחָד". אטו
הַאיִדְנָא לֹא אֶחָד הוּא? אָמַר רַבִּי אֶחָד בְּרַחֲמֵינָא: לֹא כְּעוֹלָם הָהָא
הָעוֹלָם הַבָּא. הָעוֹלָם הָהָא, עַל בְּשׂוּרוֹת טוֹבוֹת אוֹמֵר: "כְּרוֹךְ הַשֹּׁב
וְהַמְטִיב", וְעַל בְּשׂוּרוֹת רָעוֹת אוֹמֵר: "כְּרוֹךְ דִּיזֵין הָאֻמָּת". לְעוֹלָם הַבָּא,
כּוֹלּוּ "הַטּוֹב וְהַמְטִיב".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

פסחים נ, א.

62 והנה בחיי עיבור . . ויש בפני עצמו

הפסקה הזאת מובאת שם.

הערת קה"ת

הקטע מובא ביהל אור ע' שמד.

63 בני ישראל עם קרובו

"הרים קרן לעמו... לבני ישראל, עם קרובו". מכיוון שישראל קרובים אליו, ניתן להם הכוח להמשיך את אחדותו למטה.

Psalms 148:14 תהילים קמ"ח:י"ד

וַיִּרָם קֶרֶן לְעַמּוֹ תְּהַלֵּה לְכָל-חֲסִידָיו לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל עִם קְרֹבּוֹ הַלְלוּ־קָה:

And He hath lifted up a horn for His people, A praise for all
His saints, Even for the children of Israel, a people near
unto Him. Hallelujah

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

64 שנתאזה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים

רבי שמואל בר נחמן לימד שכאשר ברא הקדוש ברוך הוא את העולם, נתאווה שתהיה לו דירה בתחתונים כפי שיש לו בעליונים. המאמר מגדיר זאת כמטרת העבודה כולה.

Midrash Tanchuma, Nasso 16:1 מדרש תנחומא, נשא ט"ז:א'

... בָּאתִי לְגַנִּי אַחֲוֵי כָּלָה (שה"ש ה, א). אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בְּרַחֲמֵינָא, בְּשַׁעָה שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת הָעוֹלָם, נִתְאַוָּה שֶׁיְהִיָּה לוֹ דִּירָה בַּתְּחִתּוֹנִים כְּמוֹ שֶׁיֵּשׁ בְּעֲלִיּוֹנִים. בָּרָא אֶת הָאָדָם וְצָוָה אוֹתוֹ וְאָמַר לוֹ: מִכָּל עֵץ הִגֵּן אָכַל תֹּאכַל, וּמִעֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרַע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ (בראשית ב, טז-יז). וְעַכְשָׁיו צוּוּי. אָמַר לָקָה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, כִּךְ הִיִּיתִי מִתְאַוָּה שֶׁיְהִיָּה לוֹ דִּירָה בַּתְּחִתּוֹנִים כְּמוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּעֲלִיּוֹנִים, וְדָבָר אֶחָד צְוִיתִי אוֹתָךְ וְלֹא שָׁמַרְתָּ אוֹתוֹ. מִיָּד סָלַק הַקָּדוֹשׁ ...

So it came to pass on the day that Moses had “(Numb. 7:1) finished.” Rav says, “Every place where it is stated, ‘So it came to pass (wayehi),’ [is referring to] something new”; but R. Simeon says, “Every place where it says, ‘So it came to pass (wayehi)’ [is referring to] something which existed, has ceased [to exist] for a long time, and has returned to be as it was. 5:7. This text is related (to Cant. 5:1), “When I come to ... my garden, my sister bride.” R. Samuel bar

Midrash Tanchuma -- Torat Emet (Public Domain) • Townsend 1989
translation of Midrash Tanhuma, S. Buber Recension, edited and
supplemented by R. Francis Nataf (CC-BY)

65 לאתכפא סט"א ואסתלק

לקראת סוף ויקהל מסביר אדמו"ר הזקן את דברי הזוהר הידועים: "כד אתכפא סטרא אחרא, אסתלק יקרא דקודשא בריך הוא בכולהו עלמין". "ההסתלקות" הזאת אינה הסתלקות האור, חס ושולם, אלא גילוי האור הסובב כל עלמין, שיכול להתגלות רק כעליונות על הכלים; והוא נמשך על ידי אתערותא דלתתא של ביטול.

Zohar II, 122b ז"ח"ב קכב, ב

הערת קה"ת

ראה ז"ח"ב קכב, ב. ונתבאר לקמן ס"פ ויקהל. לקו"ת פי שלח ד"ה ויאמרו טובה הארץ. באתי לגני תשיי.

66 ואסתלק

היא מסבירה שה"הסתלקות" הזאת אינה הסתלקות פיזית אלא הסתר.

הערת קה"ת

ואין זה סילוק גשמי אלא העלם — ספר החקירה ע' 272.

67 לאתכפא סט"א ואסתלק יקרא דקוב"ה

הזוהר מלמד שמי שמחזיר אדם רשע לה' גורם להכנעת הסטרא אחרא ולהתגדלות כבודו של הקדוש ברוך הוא, שהיא שבח גדול מכל שבח אחר. (בהערת קה"ת מצוין 2:122b; הדברים מופיעים ב"128b).

Zohar, Terumah 6:38-7:45 ספר זוהר, תרומה ו':ל"ח-ז':מ"ה

Therefore also one must pursue and run after the sinner and “buy” him for a good price, in order that the filth of sin may be purged away from him and the spirit of impurity, the emanation of the “other side”, be subdued. He who succeeds in redeeming such a sinner can justly consider himself the “creator” of the renewed and quickened soul, and such an act is the greatest praise (of G-d) imaginable, and it exalts the glory of the Holy One, blessed be He, more than any oth-
... er

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

68 וידעו מצרים

"וידעו מצרים כי אני הוי', בנטותי את ידי על מצרים". גם מצרים מגיעה לידעת שם ה' — דוגמה לכך שה' נעשה ידוע במקום הנמוך ביותר.

Exodus 7:5 שמות ז:ה'

וידעו מצרים כי אני ה' בנטותי את ידי על מצרים והוצאתי את בני ישראל מתוכם:

And the Egyptians shall know that I am the L-RD, when I stretch forth My hand upon Egypt, and bring out the children of Israel from among them

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות ז, ה.

69 במקום שבעלי תשובה

שם מסביר אדמו"ר הזקן שהתשובה מחזירה את המדות הרעות והלוהטות אל הקב"ה לבדו. כפיית הרע והפיכת החושך לאור גורמות תענוג גדול למעלה; משום כך בעלי תשובה עומדים במקום שצדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד בו, ותענוג זה יתגלה לעתיד לבוא.

הערת קה"ת

נסמן לעיל כא, ג.

70 במקום שבעלי תשובה עומדים צדיקים גמורים

רבי אבהו לימד: "במקום שבעלי תשובה עומדים, צדיקים גמורים אינם עומדים". בדומה להכנסת הסטרא אחרא, חזרתו של מי שהיה רחוק מגלה כבוד נעלה יותר.

Berakhot 34b:22-23 ברכות ל"ד ב:כ"ב-כ"ג

ופליגא דרבי אבהו, דאמר רבי אבהו: מקום שבעלי תשובה עומדין — צדיקים גמורים אינם עומדין, שנאמר: "שלוש שלום לרחוק ולקרוב". "לרחוק" ברישא, וזהו "לקרוב". ורבי יוחנן אמר לה: מאי "רחוק" — שהיה רחוק מדבר עבירה מעיקרא. ומאי "קרוב" — שהיה קרוב לדבר עבירה, ונתרחק ממנו השתא.

This is at variance with the opinion of R. Abbahu who said : The place which the penitent occupy, the perfectly righteous are unable to occupy ; as it is said, "Peace, peace to him that is far off and to him that is near" — "to him that is far off [from G-d] first, and then "to him that is near." But R. Johanan can reply : What means "To him that is far off"? To him who was far off from transgression from the first ; and ... what

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

פסוקה 9

71 ישמח ישראל בעושיו

"ישמח ישראל בעושיו; בני ציון יגילו במלכם". המילה כתובה בלשון רבים, והמאמר מפרש זאת כריבוי ההמשכות של ה' אל העולם.

Psalms 149:2 תהילים קמ"ט:ב'

ישמח ישראל בעשיו בני ציון יגילו במלכם:

Let Israel rejoice in his Maker; Let the children of Zion be joyful in their King

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קמט, ב.

72 ואהבת . . בכל לבבך בשני יצריך

"ואהבת את הוי' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך". אהבה זו נובעת מגילוי אחדותו של ה'.

Deuteronomy 6:5 דברים ו:ה'

ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך:

And thou shalt love the L-RD thy G-d with all thy heart, and with all thy soul, and with all thy might

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

Berakhot 54a:6-7 ברכות נ"ד א:ו-ז

חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה, שנאמר: "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך וגו'". "בכל לבבך" — בשני יצריך, כיצור טוב וביצור הרע. "ובכל נפשך" — אפילו הוא נוטל את נפשך. "ובכל מאדך" — בכל ממונה. דבר אחר: "בכל מאדך" — בכל מדה ומדה שהוא מודד לה הוי' מודה לו. לא יקל אדם את ראשו כנגד שער המזרח שהוא מכוון כנגד בית קדשי הקדשים. ולא יכנס להר הבית במקלו, ובמנעלו, ובפונדתו, ובאבק שעל רגליו. ...

A man is in duty bound to utter a benediction for the bad even as he utters one for the good ; as it is said, "And thou shalt love the L-rd thy G-d with all thy heart, and with all thy soul, and with all thy might" (Deut. vi. 5) — "with all thy heart," i.e. with thy two impulses, with the good and the evil impulse ; "with all thy soul," i.e. even if He take thy soul; ... "with all thy might," i.e. with all thy wealth. Another

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים ו, ה. ברכות נד, א.

73 שירגיו יצר טוב על יצר הרע

"לעולם ירגיו אדם יצר טוב על יצר הרע". כאן הכעס מתעורר מאליו, מתוך אהבת ה'.

Berakhot 5a:2 ברכות ה' א:ב'

אמר רבי לוי בר חמא, אמר רבי שמעון בן לקיש: לעולם ירגיו אדם יצר טוב על יצר הרע, שנאמר: "רגזו ואל תחטאו" אם נצחו — מוטב, ואם לאו — יעסוק בתורה, שנאמר: "אמרו בלבבכם". אם נצחו — מוטב, ואם לאו — יקרא קריאת שמע, שנאמר: "על משכבכם". אם נצחו — מוטב, ואם לאו — יזכור לו יום המיתה, שנאמר: "ודמו סלה".

R. Levi b. Hama said in the name of R. Simeon b. Lakish: A man should always oppose [yargiz] the good impulse to the evil impulse ; as it is said : "Tremble [rigzu] and sin not" (ibid. iv. 5). If he conquer it, well and good ; but if not, let him occupy himself with Torah ; as it is said, "Commune with your own heart" (ibid.). Should this gain him the victory, well and good; but if not, let him read the Shema' ; as it is ... said

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

פסוקה 10

74 עבדו את ה' בשמחה

"עבדו את ה' בשמחה, בואו לפניו ברננה". זו ההוכחה הראשונה לכך

שעבודת ה' מתוך אהבה נעשית בשמחה.

Psalms 100:2 תהילים ק"ב:

עבדו את־ה' בשמחה באו לפניו בִּרְנָנָה:

Serve the L-RD with gladness; come before His presence
with singing

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים ק, ב.

75 תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל

בין דברי התוכחה שבתורה: "תחת אשר לא עבדת את הו' אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל". היעדר שמחה נחשב כשלעצמו לכישלון.

Deuteronomy 28:47 דברים כ"ח:מ"ז

תחת אשר לא־עבַדְתָּ אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבטוֹב לֵבָב מְרֹב כֹּל:

because thou didst not serve the L-RD thy G-d with joyful-
ness, and with gladness of heart, by reason of the abundance
;of all things

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

76 תחת אשר לא עבדת . . בשמחה ובטוב לבב וכמ"ש האריז"ל

בתנאי מובא שם הפסוק הזה, ומוזכר "הפירוש הידוע של האריז"ל לפסוק זה", כפי שעושה המאמר כאן. הפרק מלמד שאפשר להתגבר על היצר הרע רק באמצעות זריזות הנובעת משמחה, ולא באמצעות כבודות הנובעת מעצבות.

Tanya, Likkutei Amarim 26:4-5 תניא, חלק ראשון; ליקוטי אמרים
כ"ו:ד-ה'

ומקרא מלא דבר הפתוב: "תחת אשר לא עבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וגו'", ונודע לכל פירוש האריז"ל וזרוננו לברכה על פסוק זה: והנה, עצה היעוצה לטהר לבו מכל עצב ונדנדוד דאגה ממילי דעלמא, ואפילו כני חיי ומזוני, מודעת זאת לכל מאמר רבותיגורזכרונם־לברכה: "כשם שמקרה על הטובה כו", ופירשו בגמרא: "לקבולי בשמחה", כמו שמחת הטובה הנגלית ונראית, כי "גם זו - לטובה", רק שאינה נגלית ונראית לעיני כשר, כי, היא מ"עלמא ...

Kehot Publication Society (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

תבוא כח, מז. תניא פכ"ו. סה"מ תשי" ע"ז בהערה.

פסקה 11

77 דבש וחלב תחת לשונך

"שפתותייך נוטפות דבש, כלה; דבש וחלב תחת לשונך". הפסוק מובא כדימוי לשמחה.

Song of Songs 4:11 שיר השירים ד':יא

נָפֶת תִּשְׁפֹּנָה שְׁפָתַיִךְ כֶּלֶה דְּבַשׁ וְחָלָב תַּחַת לְשׁוֹנְךָ וְרִיחַ שְׁלֵמַתֶּיךָ כִּרְיִחַ לְבָנוֹן:

Thy lips, O my bride, drop honey— Honey and milk are under thy tongue; And the smell of thy garments is like the
smell of Lebanon

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שה"ש ד, יא.

78 כאיש אשר אמו תנחמנו

"כאיש אשר אמו תנחמנו, כן אנכי אנחמכם". נחמת האם, הכוללת הנקה והענקת עונג לילדה, ממחישה את השמחה כחלב.

Isaiah 66:13 ישעיהו ס"ו:י"ג

כְּאִישׁ אֲשֶׁר אִמּוֹ תִנְחַמְנוּ כֵּן אֲנִי אֲנַחֲמֶכֶם וּבִירוּשָׁלַם תִּנְחַמּוּ:

As one whom his mother comforteth, So will I comfort you;

and ye shall be comforted in Jerusalem

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י סו, יג.

79 כי ע"י זה מתגדלים אבריו

ההערה מפנה לשם בעניין צמיחת איברי הילד באמצעות החלב.

הערת קה"ת

ראה אוה"ת שה"ש כרך ב ע' תרפג ואילך.

80 דם נעכר ונעשה חלב

רבי מאיר סבור שאצל אם מיניקה "הדם נעכר ונעשה חלב". המאמר מביא זאת כדי להראות שהחלב, שהוא שמחה, בא מן הדם.

Niddah 9a:10-11 נדה ט' א:י"ג-י"א

כְּשֶׁתִּמְצָא לֹמֶר, לְדַבְּרֵי רַבִּי מֵאִיר — דָּם נֶעְכָּר וְנִעְשֶׂה חָלָב, לְדַבְּרֵי רַבִּי יוֹסִי וְרַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שְׁמַעוֹן — אֲבָרֶיהָ מִתְּפָרְקִין, וְאֵין נִפְשָׁה חוֹזֶרֶת עַד עֲשָׂרִים וָאַרְבַּע חֲדָשׁ. "לְפִיכָךְ" דַּרְבִּי מֵאִיר לָמָּה לִּי? מִשּׁוֹם "לְפִיכָךְ" דַּרְבִּי יוֹסִי.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

Bekhorot 6b:8-9 בכורות ו' ב:ח-ט'

איצטריי, סלקא דעתך אמינא: הואיל דבהמה טהורה נמי חידוש הוא, דאמר מר: דם נעכר ונעשה חלב, וכיון דחידוש הוא — בבמהמה טמאה נמי לישתרי, קא משמע לז. הניחא למא דאמר דם נעכר ונעשה חלב, אלא למא דאמר איכריה מתפרקין הימנה ואין נפשה חוזרת עליה עד עשרים וארבעה חדש, מאי איכא למימר?

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

נדה ט, א. בכורות ו, ב. נתבאר בלקו"ת במדבר יט, א "שהדם עצמו שהוא בחי גבורות נהפך לחלב חוורתא חסדים". ראה לקמן קח, ג.

פסקה 12

81 את קרבני לחמי לאשי

"את קרבני לחמי לאשי, ריח ניחוחי, תשמרו להקריב לי במועדו". הפסוק מכנה את הקרבנות "לחמו" של ה'.

Numbers 28:2 במדבר כ"ח:ב'

צו את־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֶת־קִרְבְּנֵי לַחְמֵי לְאִשֵּׁי רִיחַ נִיחָחִי תִשְׁמְרוּ לְהִקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ:

Command the children of Israel, and say unto them: My food which is presented unto Me for offerings made by fire, of a sweet savour unto Me, shall ye observe to offer unto Me
in its due season

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

במדבר כח, ב.

There is a teaching in agreement with R. Jose b. R. Hannina: Abraham instituted the morning Tefillah; as it is said, "And Abraham got up early in the morning to the place where he had stood" (Gen. xix. 27) — "standing" means prayer; as it is ... said, "Then

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

ברכות כו, ב.

87 כי חפץ חסד הוא

"מי אֵל כּמוֹךְ... לא החזיק לעד אפּוֹ, כי חפץ חסד הוא". ההתעוררות מלמעלה נובעת מרצונו של ה' להיטיב, ולא מזכותנו.

Micah 7:18 מיכה ז':י"ח

מִי־אֵל כּמוֹךְ נִשָּׂא עֵוֹן וְעֵבֶר עַל־פֶּשַׁע לְשֹׁאֲרֵית נִחַלְתּוֹ לֹא־הִתְחַזֵּק לְעַד אִפּוֹ כִּי־חֶפֶץ חֶסֶד הוּא:

Who is a G-d like unto Thee, that pardoneth the iniquity, And passeth by the transgression of the remnant of His heritage? He retaineth not His anger for ever, Because He delighteth . in mercy

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

88 הדם הוא הנפש

"ירק חזק לבטלי אכול הדם, כי הדם הוא הנפש". המאמר משתמש בפסוק כדי לתאר את השלב שבו אורו של ה' נעשה עצם חיותו של האדם.

Deuteronomy 12:23 דברים י"ב:כ"ג

רַק חֶזֶק לִבְלֹתִי אֲכַל הַדָּם כִּי הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ וְלֹא־תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם הַבֶּשֶׂר:

Only be stedfast in not eating the blood; for the blood is the .life; and thou shalt not eat the life with the flesh

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

89 ובחי אלקים רוח נשברה

"ובחי אלקים רוח נשברה; לב נשבר ונדכה, אלקים לא תבוה". המאמר מפרש את "רוח נשברה" כרוחה של הסטרא אחרא.

Psalms 51:19 תהילים נ"א:י"ט

וּבְחֵי אֱלֹהִים רוּחַ נִשְׁבְּרָה לִבִּי־נִשְׁבֵּר וְנִדְכָּה אֱלֹהִים לֹא תִבּוֹה:

The sacrifices of G-d are a broken spirit; a broken and a con- .trite heart, O G-d, Thou wilt not despise

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים נא, יט.

90 דהיינו רוח הסט"א כו

כתב יד זה מוסיף: בחינת אברהם היא האהבה הקודמת ל"עולם ירגיז אדם...", שכן תחילה, באמצעות "אכילת" המצוות והמעשים הטובים, נמשכת חיות ללב ולמוח כדי לאהוב ולעבוד את ה' — זוהי בחינת אברהם; ואילו המזון הנעשה לאחר מכן דם, והכעס על המתנגד, הם בחינת יצחק.

הערת קה"ת

בבזך באבי 17 כז, ב נוסף: (ובחי) אברהם היינו בחי אהבה שקודם בחי לעולם ירגיז כו' שהרי מתחלה עיי' אכילה דמצות ומע"ט נמשך חיות ללב ומוח לאהבה את ה' ולעבדו זהו בחי אברהם ומה שאח"כ נהפך המזון לדם בחי רוגז על ההיפוך זהו ובחי יצחק כנ"ל).

82 ישראל מפרנסין לאביהם שבשמים

שם מוסבר המאמר: "פרנסה" זו היא המשכת אור אין סוף למטה, כדי שיתגלה "כדמות אדם", ובעיקר באמצעות התורה, המכונה "לחמיי". כשם שהלחם מחבר את הנשמה לגוף, התורה ממשיכה את אור אין סוף למטה, והיא נעשית גם מזון לנשמה.

הערת קה"ת

נסמן לעיל לג, ד.

83 ישראל מפרנסין לאביהם שבשמים

בהסבר הקרבנות אומר הוזהר שסעודת המלך היא ריח הניחוח של הקרבן בעת עלייתו, ועל כך "למדנו: ישראל מפרנסים את אביהם שבשמים". המאמר משתמש בכך כדי להסביר כיצד הקרבן נעשה, כביכול, ל"לחמוי" של ה'.

Zohar, Vayikra 13:97-16:104 ספר הוזהר, ויקרא י"ג:צ"ז-ט"ז:ק"ד

84 וענין הקרבן להקריב גם נפש הבהמית שבאדם

שם מוסבר שהאש שירדה מלמעלה "כדמות אריה" ואכלה את הקרבנות כללה בקדושה את הנפש הבהמית של כל יהודי. כיום התפילה באה במקום הקרבנות, ובתפילת שמונה עשרה אש האהבה הגדולה שמלמעלה אוכלת את ה"קרבן" — את הנפש הבהמית — "כלומר, שגם רצון חומר הגוף נהפך לה' לבדו". בדומה לסיגים המתגלים בכסף הנתון באש המזקק, מתגלים אז הסיגים, ולכן אומרים "סלח לנו" בתפילת שמונה עשרה.

הערת קה"ת

ראה לקמן קיא, ג דהיינו שמתהפך גם רצון חומר הגוף. אוה"ת פ' כי תשא ע' א'תתפ. לקו"ת פ' כי תשא בתחלתו.

85 רוח הטומאה מן הארץ

ה' מבטיח: "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ". המאמר משתמש במילים אלה כדי לבטא את תכליתו הפנימית של הקרבן.

Zechariah 13:2 זכריה י"ג:ב'

וְהָיָה כִּי־יִהְיֶה נֶאֱמַר ה' צָבָאוֹת אֲכַרִּית אֶת־שְׁמוֹת הָעִצְצִים מִן־הָאָרֶץ וְלֹא יִזְכְּרוּ עוֹד וְגַם אֶת־הַנְּבִיאִים וְאֶת־רוּחַ הַטָּמְאָה אֲעִבִּיר מִן־הָאָרֶץ:

And it shall come to pass in that day, Saith the L-RD of hosts, That I will cut off the names of the idols out of the land, And they shall no more be remembered; And also I will cause the .prophets And the unclean spirit to pass out of the land

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 13

86 תפלות כנגד תמידין

רבי יהושע בן לוי לימד: "התפילות תוקנו כנגד קרבנות התמיד". התפילה באה במקום הקרבנות.

Berakhot 26b:4-5 ברכות כ"ו ב:ד-ה'

איתמר, רבי יוסי ברבי חנינא אמר: תפלות אבות תקנום. רבי יהושע בן לוי אמר: תפלות כנגד תמידין תקנום. תנא כוותיה דרבי יוסי ברבי חנינא, ותנא כוותיה דרבי יהושע בן לוי. תנא כוותיה דרבי יוסי ברבי חנינא: אברהם תקן תפלת שחרית, שנאמר: "וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם", ואין "עמידה" אלא תפלה, שנאמר: "ויעמד פינקס ויפלל".

It has been reported : R. Jose b. R. Hannina said : The Patriarchs instituted the Tefillot. R. Joshua b. Levi said: The Tefillot were instituted to correspond with the continual sac- .rifices. There is a teaching in agreement with both of them.

91 כמ"ש בתניא

בתניא מתואר שם שלאחר המרידות שבלב נשבר, על האדם לשים אל לבו דברים המנחמים אותו מעצבותו, "ובאמת לאמיתו..."; ואז באה שמחת נפשו בתוספת אור ושמחה.

הערת קה"ת

פרק לא. בבוכ 633: כמ"ש בלק"א.

92 כיתרון האור

"וראיתי שיש יתרון לחכמה מן הסכלות, כיתרון האור מן החושך". השמחה שבאה בעקבות הרחמים דומה לאור היוצא מתוך החושך.

Ecclesiastes 2:13 קהלת ב:י"ג

וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החושך:
Then I saw that wisdom excelleth folly, as far as light excelleth darkness.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

93 בככי יבאו ובתחנונים אוכילם

"בככי יבואו ובתחנונים אוכילם". (במספור של מהדורת קה"ת, 31:8.) השיבה מן הגלות תבוא מלווה בדמעות.

Jeremiah 31:9 ירמיהו ל"א:ט'

בככי יבאו ובתחנונים אוכילם אוכילם אליכם אלי-נחלי מים כדרך ישר לא יפלו ביה כיהייתי לישראל לאב ואפרים בכרי הוא:

They shall come with weeping, And with supplications will I lead them; I will cause them to walk by rivers of waters, In a straight way wherein they shall not stumble; For I am become a father to Israel, And Ephraim is My first-born.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ירמיה לא, ח.

94 הלוך ובכה ילכו

"יבואו בני ישראל ובני יהודה יחדיו, הלוך ילכו ובכו, ואת הוי' אלקיהם יבקשו". הבכי מוביל לבקשת ה'.

Jeremiah 50:4 ירמיהו נ:ד'

בְּיָמִים הָהֵם וּבַעֲתָהּ הָיָא נְאֻם-ה' יָבֹאוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל הֵמָּה וּבְנֵי-יְהוּדָה יַחְדָּו הָלֹךְ וּבָכוּ וְאָתַתְהוּ אֱלֹקֵיהֶם יִבְקְשׁוּ:

In those days, and in that time, saith the L-RD, The children of Israel shall come, They and the children of Judah together; They shall go on their way weeping, And shall seek the L-RD their G-d.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ירמיה נ, ד.

95 וראו כל בשר

"ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו". הבכי העתידי נובע מראייה זו.

Isaiah 40:5 ישעיהו מ:ה'

וְנִגְלָה כְבוֹד ה' וְרָאוּ כָל-בָּשָׂר יַחְדָּו כִּי פִי ה' דִּבֶּר:

And the glory of the L-RD shall be revealed, and all flesh shall see it together; for the mouth of the L-RD hath spoken '.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

96 מלכות שמים בק"ש

כתב יד זה מוסיף: "(דרכו היתה ישרה בעיניו, ולא הרגיש שהוא חוטא)".
הערת קה"ת
בבוכ באב' 17 נוסף: (הי' דרכו ישר בעיניו ולא הרגיש שהוא חוטא).

97 ובהבל בא ובחשך ילך

קהלת אומר על הנפל: "כי בא בהבל וילך בחושך, ובחושך שמו יכוסה".
המאמר מחיל זאת על חיים שחסרים את אור ה'.

Ecclesiastes 6:4 קהלת ו:ד'

כִּי-בִהְבֵּל בָּא וּבְחֹשֶׁךְ יֵלֶךְ וּבְחֹשֶׁךְ שְׁמוֹ יִכָּסֶה:

for it cometh in vanity, and departeth in darkness, and the name thereof is covered with darkness

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

98 המו מעיו לו רחם ארחמנו

ה' אומר על אפרים: "המו מעי לו, רחם ארחמנו". (במספור של מהדורת קה"ת, 31:19.) המאמר מחיל זאת על רחמיו של אדם על נפשו שלו.

Jeremiah 31:20 ירמיהו ל"א:כ'

הֲבֹן יִקְרֶה לִי אֶפְרַיִם אִם יֶלֶד שְׁעָשָׂעִים כִּי-מִדֵּי דִבַּרְתִּי בּוֹ זָכַר אֲזַכְּרֶנּוּ עוֹד עַל-כֵּן הִמּוּ מַעֵי לוֹ רַחֵם אֶרְחָמֶנּוּ נְאֻם-ה'

Is Ephraim a darling son unto Me? Is he a child that is dandled? For as often as I speak of him, I do earnestly remember him still; Therefore My heart yearneth for him, I will surely have compassion upon him, saith the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ירמיה לא, יט.

99 אין זו שמחה אמיתית

כתב יד זה מוסיף הפניה למאמר שבויחי על "אוסרי לגפן": אי אפשר להגיע לייין המשמח — לשמחה בגדולת ה' ובהיותנו עם קרוב אליו — בלי להקדים לו את "יין המשכר", המרידות על הריחוק מה'; שכן אין תענוג בדבר כלשהו בלי רצון שקדם לו, והתענוג הוא לפי מידת הרצון והכיסופים.

הערת קה"ת

בבוכ באב' 17 כח, א נוסף: (וכה"ג נת"ל פי ויחי ע"פ אסרי לגפן שא"א לבוא לבחי יין המשמח שהיא שמחה מגדולתו ית' ואנחנו עם קרובו כו' בלתי יוקדם תחלה בחי יין המשכר שהוא המרידות על ריחוקו מה'; כי לא שייך תענוג מאיוז דבר אם לא יוקדם רצון לזה ולפי ערך הרצון והתשוקה להדבר כך יהי' התענוג כשנתמלא לו אותו הדבר כו' ע"ש).

100 שהדדים הם במקום בינה

רבי אבהו מסביר שה' עשה את השדיים "במקום בינה". המאמר מפרש את הבינה כהתבוננות, מקור השמחה, ה"חלב".

Berakhot 10a:16-18 ברכות י"א:ט"ז-י"ח

מאי "כל גמוליו". אמר רבי אבהו: שְׁעֵשָׂה לָהּ דָּדִים בְּמָקוֹם בִּינָה. טַעְמָא מאי? אמר רב יהודה: כְּדִי שְׁלֹא יִסְתַּכֵּל בְּמָקוֹם עֲרוּהָ. רַב מְתָנָא אָמַר: כְּדִי שְׁלֹא יִינָק מִמָּקוֹם הַטְּנוּפֶת. רָאָה בְּמַפְלְתָּו שֶׁל רְשָׁעִים, וְאָמַר שִׁירָה, שְׁנֵאמַר: "יִתְּמוּ חֲטָאִים מִן הָאֶרֶץ וְרְשָׁעִים עוֹד אֵינָם כְּרִכִּי נִפְשִׁי אֶת ה' הִלְלוּהָ".

What means "all His benefits"? R. Abbahu said : [It means] that He placed her breast in the place of understanding. For what reason? Rab Judah said : So that [the child] may not gaze at the place of nakedness. Rab Mattena said : So that it

פסוקה 15

105 שקיים אברהם אבינו ע"ה את כל התורה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

משנה סוף קידושין.

106 שקיים אברהם אבינו ע"ה את כל התורה עד שלא נתנה

המשנה אומרת: "נמצא שאברהם אבינו קיים את כל התורה כולה עד שלא ניתנה", כמו שנאמר: "עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרת מצוותי חוקותי ותורותי". המאמר מוסיף שהוא עשה זאת מתוך אהבה.

Mishnah Kiddushin 4:14 משנה קידושין ד:י"ד

... וכן הוא אומר באברהם אבינו עליו השלום, (בראשית כד) ואברהם יקו, וה' ברה את אברהם בכל. מצינו שעשה אברהם אבינו את כל התורה קלה עד שלא נתנה, שנאמר, (שם כו) עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרת מצוותי חוקותי ותורותי:

Rabbi Judah said: an unmarried man must not tend cattle, nor may two unmarried men sleep together under the same cover. But the sages permit it. One whose business is with women must not be alone with women. And one should not teach his son a woman's trade. Rabbi Meir says: one should always teach his son a clean and easy profession, and pray to Him to whom wealth and property belong. For a profession does not contain [the potential for] poverty and wealth, ... for poverty is not due to

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

107 אברהם תיקן תפלת שחרית

רבי יוסי בן רבי חנינא לימד שהאבות תיקנו את התפילות: "אברהם תיקן תפילת שחרית", כמו שנאמר: "וישכם אברהם בבוקר אל המקום אשר עמד שם".

Berakhot 26b:5-6 ברכות כ"ו ב:ה-ו

תנא כוותיה דרבי יוסי ברבי חנינא, ותנא כוותיה דרבי יהושע בן לוי. תנא כוותיה דרבי יוסי ברבי חנינא: אברהם תקן תפלת שחרית, שנאמר: "וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם", ואין "עמידה" אלא תפלה, שנאמר: "ויעמד פינחס ויפלל". יצחק תקן תפלת מנחה, שנאמר "ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב", ואין "שיחה" אלא תפלה, שנאמר "תפלה לעני כי יעטף ולפני ה' ישפך שיחו".

There is a teaching in agreement with both of them. There is a teaching in agreement with R. Jose b. R. Hannina: Abraham instituted the morning Tefillah; as it is said, "And Abraham got up early in the morning to the place where he had stood" (Gen. xix. 27) — "standing" means prayer; as it is said, "Then stood up Phineas and prayed" (Ps. cvi. 30). Isaac instituted the afternoon Tefillah; as it is said, "And Isaac went out to meditate in the field at eventide" (Gen.

... — xxiv. 63)

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

ברכות כו, ב.

should not have to suck from a part of the body which is foul. David looked upon the overthrow of the wicked and composed a song ; as it is said, "Let sinners cease out of the ... earth, and let the wicked be

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

ברכות י, א. בבוך באבי 17 נוסף: (כי השמחה היא בחיי החלב שהחלב מגדיל הולד וכן שמחה בה' ע"י ההתבוננות מגדיל המדות אהוי"ר ורחמנות כו').

פסוקה 14

101 ווארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי

פסוק הפתיחה חוזר כאן, וכעת מוסבר באמצעות המשל של הנקה.

Exodus 6:3 שמות ו:ג

וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי ושמי ה' לא נודעתי להם:

and I appeared unto Abraham, unto Isaac, and unto Jacob, as G-d Almighty, but by My name Havayah I made Me not known to them

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

102 בחי שדי מלי ברכות שדים

אור התורה מציין שפירוש זה מופיע גם בשערי אורה, שער ב, לרבי יוסף גיקטיליה, ומעלה קושיה: מאמר "וארא" משנת תקס"ח מסביר את אל שדי כמידת הצמצום. בפרשת כי תצא הוא מפנה בחזרה לקטע זה.

הערת קה"ת

באוה"ת פ' ווארא ע' קנו כי שכי"ה גם בספר שערי אורה שער ב' לה"ר יוסף גיקטיליה והקשה שבדי"ה ווארא תקס"ח מבאר שבחי אל שדי זהו ענין מדת הצמצום, ע"ש בארוכה. באוה"ת כי תצא ע' תתקפה מציין לכאן.

103 ברכת שדים ורחם

יעקב מברך את יוסף ב"ברכות שמים מעל... ברכות שדיים ורחם". המאמר קושר בין השם שדי לבין שדיים, מקור החלב.

Genesis 49:25 בראשית מ"ט:כה

מאל אביך ויעזרוך ואת שדי ויברכוך ברכת שמים מעל ברכת תהום רכצת תחת ברכת שדים ורחם:

Even by the G-d of thy father, who shall help thee, And by the Almighty, who shall bless thee, With blessings of heaven above, Blessings of the deep that coucheth beneath, Blessings of the breasts, and of the womb

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית מט, כה.

104 וחלב להגדיל המדות

שם החלב הנמשך אל המדות של ז"א מגדיל אותן, כך שכל אחת מהן, כגון חסד, כוללת את כל עשר הספירות, ושפע של חסד רב נמשך אל העולמות התחתונים. הקטע מפנה למאמר "וארא" זה בביאור משמעותו של אל שדי, וכפי שמצוטט בהערה, נאמר שם שההיריון, הלידה וההנקה בעבודת ה' מתבארים בו.

הערת קה"ת

בלקו"ת שה"ש לג, ב מציין: "ושם [בתו"א] נתבאר ענין עיבור ולידה ויניקה בעבודת ה' ועיין בפרדס ערכי הכינים ערך חלב ובשער ח' פ"ו ובוהר משפטים (דקכ"ב ע"ב) בענין רוחצות בחלב ובאדרא רבא דקל"ו ע"ב ע"ש.

108 ופחד יצחק

יעקב אומר ללבן: "לולא אלקי אבי, אלקי אברהם ופחד יצחק, היה לי..."
 ה' נקרא "פחד יצחק", ובכך מסומן שהיראה הייתה דרכו של יצחק.

Genesis 31:42 בראשית ל"א:מ"ב

לֹאֲלֵךְ אֲלֵךְ אֲבִי אֲלֵךְ אֲבְרָהָם וּפְחַד יִצְחָק הָיָה לִי כִּי עָתָה רִיקָם שְׁלַחְתָּנִי
 אֶת־עֲנִי וְאֶת־יָגִיעַ כְּפִי רָאָה אֲלֵקִים וַיּוֹכַח אִמְשׁ:

Except the G-d of my father, the G-d of Abraham, and the
 Fear of Isaac, had been on my side, surely now hadst thou
 sent me away empty. G-d hath seen mine affliction and the
 'labour of my hands, and gave judgment yesternight

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

109 ונחנח מה

משה ואהרן אומרים לעם: "ונחנח מה כי תלינו עלינו?" המילים מבטאות
 את הביטול המוחלט של משה.

Exodus 16:7 שמות ט"ז:ז

וּבֹקֶר וּרְאִיתֶם אֶת־כְּבוֹד ה' בְּשָׁמְעוֹ אֶת־תְּלַנְתִּיכֶם עֲלֵיה' וְנַחֲנוּ מָה כִּי
 תִּלְיִנוּ עָלֵינוּ:

and in the morning, then ye shall see the glory of the L-RD;
 for that He hath heard your murmurings against the L-RD;
 'and what are we, that ye murmur against us

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות טז, ז.

110 בחיי ביטול לגמרי

ההערה מציינת שהביטול המוחלט הזה נעלה מביטולם של האבות.

הערת קה"ת

למעלה מהביטול דאבות (לקו"ש לכ"ד טבת ח"ו ע' 38 הערה 29). ראה
 סה"מ תרכ"ט ע' רכט ואילך.

111 שכינה מדברת מתוך גרונו של משה

הערת קה"ת מפנה Zohar II, 115b למילים האלה.

Zohar II, 115b זח"ב קטו, ב

Zohar III, 219a זח"ג ר"ט, א

הערת קה"ת

ראה זח"א רסז, ג. זח"ב קטו, ב. זח"ג ר"ט, א. רלב, א.

112 דבר ה' זו הלכה

על נבואתו של עמוס על רעב "לשמוע את דברי ה'", אומרים חז"ל: "דבר ה'
 — זו הלכה". המאמר משתמש בכך כדי לזהות את דיני התורה עם דברו של
 ה' עצמו.

Shabbat 138b:11-12 שבת קל"ח ב:י"א-י"ב

"דָּבָר הִי" — זו הִלְכָּה, "דָּבָר הִי" — זֶה הַקֵּץ, "דָּבָר הִי" — זו נְבוּאָה. וּמֵאִי
 "לְשׁוֹטְטוֹ לְבָקֵשׁ אֶת דְּבַר הִי"? אָמְרוּ: עֲתִידָהּ אִשָּׁה שֶׁתִּטּוֹל כֶּכֶר שֶׁל
 תְּרוּמָה וְתַתְּזוֹר בְּכֶתֶי כְּנִסְיֹת וּבְכֶתֶי מִדְּרָשׁוֹת לִידַע אִם טְמֵאָה הִיא וְאִם
 טְהוֹרָה הִיא, וְאִין מְכִין.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

שבת קלח, ב.

113 ואורייתא וקוב"ה כולא חד

בהמשך הפרשה מתבארים דברי הוזהר: התורה היא אחד עם "קודשא בריך
 הוא" עצמו, הבחינה הקדושה ונבדלת לחלוטין ממגבלות העולמות, עד כדי

כך שהעולמות אינם יכולים לקבל חיות אפילו מזיוו.

הערת קה"ת

בסמן לקמן נז, ג.

114 תפיסה — שאינו מרגיש את עצמו כלל . . ואינו תופס מקום

לעצמו כלל

"ביטול כזה אינו בכוחו של האדם לפעול בעצמו (שהרי 'אין חבוש מתיר
 עצמו מבית האסורים'); הוא בא על ידי גילוי ה' מלמעלה, ובפרט על ידי
 גילוי שם ה' — עצמותו של הקב"ה כפי שהוא למעלה ממגבלות העולם."

הערת קה"ת

"שביטול כזה אין ביכולתו של אדם לפעול בכח עצמו (ע"ד אין חבוש מתיר
 עצמו כו'), אלא בא על ידי התגלות ה' מלמעלה, וכזה גופא — גילוי שם
 הו', היינו עצמותו של הקב"ה כפי שהוא למעלה מגדרי העולם" — לקו"ש
 לפ' וארא חל"א ע' 25.

115 ואשים דברי בפיר

"אשים דברי בפיר ובצל ידי כסיתיך". מי שמדבר דברי תורה רק משמיע
 את דברי ה'.

Isaiah 51:16 ישעיהו נ"א:ט"ז

וְאִשָּׁם דְּבָרִי בְּפִיךָ וּבְצֵל יָדִי כִסִּיתִיךָ לְנִטְע שְׁמִים וְלִיסַד אֶרֶץ וְלֵאמֹר
 לְצִיּוֹן עֲמִי־אַתָּה:

And I have put My words in thy mouth, And have covered
 thee in the shadow of My hand, That I may plant the heav-
 ens, And lay the foundations of the earth, And say unto Zion:
 'Thou art My people

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י נא, טז.

פסקה 16

116 ידבר עמים תחתינו

"הוא מנהיג (יְדַבֵּר) עמים תחתינו, ולאומים תחת רגלינו". המאמר מפרש
 את "יְדַבֵּר" במשמעות של הנהגה והמשכה למטה, מן השורש של "דיבור".

Psalms 47:4 תהילים מ"ז:ד

יְדַבֵּר עַמִּים תַּחְתֵּינוּ וְלֹאֲמִים תַּחַת רַגְלֵינוּ:

.He subdueth peoples under us, and nations under our feet

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים מז, ד. ראה גם לעיל ד, א. לקמן סח, ב. פב, ג.

117 בבחי' היותו יחיד

ההערה מפנה שם לבחינת ה' כיחיד.

הערת קה"ת

ראה ספר קיצורים והערות לס' התניא ע' קה. סה"מ תרס"ו ע' רסט.

118 מאן מלכי רבנן

גניבא בירך את החכמים: "שלום עליכם, מלכים!", והוכיח שהחכמים נקראים מלכים מן הפסוק "כי מלכים ימלוכו". המאמר מסביר מדוע: הם אומרים את דברו של המלך.

Gittin 62a:14 גיטין ס"ב א:י"ד

רב הונא ורב חסדא הוו יתבי. חליף ואזיל גניבא, אמר לקה חד לחבריה: ניקום מקמייה, דבר אורין הוא. אמר לו: ומקמי פלגא ניקום?! אדוקי אתא איהו לגבייהו, אמר להו: שלמא עליכו מלכי, שלמא עליכו מלכי! אמרו לקה: מנא לך דרבנן איקרו מלכים? אמר להו: דכתיב: "כי מלכים ימלוכו וגו'".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

גיטין סב, א.

119 מתניתא מלכתא

שם תורה אור מצטט "שישים מלכות — אלו שישים מסכתות", ומסביר את השוואת המשניות למלכות באמצעות דברי חז"ל שהולד נוצר בעיקר מזרע האם, הבא ממה שכבר הוכרר שוב ושוב.

הערת קה"ת

ביצה כא, וש"נ. ראה לעיל מט, ב.

120 יש מי שאוהב

בהגהה שם מסבירה התניא שגם צדיק גמור העובד את ה' ביראה ובהבה של תענוגים אינו בטל במציאותו ממש; הוא נותר מציאות לעצמו, ירא ה' ואוהב אותו. אור ה' שורה ומתגלה רק במה שבטל אליו לגמרי, ולכן באדם הוא מתגלה רק באמצעות המצוות, שהן רצונו.

Tanya, Likkutei Amarim 35 תניא, חלק ראשון; ליקוטי אמרים ל"ה

הערת קה"ת

ראה תניא פל"ה. בבוכ באב"י 17 כח, ב נוסף: (אבל הלומד בתורה הוא למעלה מבחי' זו כי דבר מלך הוא שנדבר בפיו).

121 הודעתי אין כתיב כאן

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

רש"י שמות ו, ג.

122 לא הודעתי אין כתיב כאן אלא נודעתי

רש"י: "לא נאמר 'לא הודעתי' אלא 'לא נודעתי': לא הכירו אותי במידת האמת שלי, ששמי הוא הווי, הנאמן לקיים את דבריי". המאמר מסיק מסקנה עמוקה יותר מאותו ניסוח.

Rashi on Exodus 6:3:3 רש"י על שמות ו:ג:ג

ושמי ה' לא נודעתי להם. לא הודעתי אין כתיב כאן אלא לא נודעתי, לא נפרתי להם במדת אמתות שלי, שעליה נקרא שמי ה', נאמן לאמת דברי, שהרי הבטחתים ולא קימתי:

ושמי ה' לא נודעתי להם BUT BY MY NAME THE L-RD WAS I NOT KNOWN TO THEM — It is not written here My I did not make known to them, but [name the L-rd was I not known [unto them] — i. e. I, [by My name, the L-rd] was not recognised by them in My attribute of "keeping which de- faith", by reason of which My name is called notes that I am certain to substantiate My promise, for, in- deed, I made promises to

Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain) • Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain)

123 והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום

"והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך". המאמר מפרש את המילה "אנכי", "אני", כמהותו העצמית של ה', מקור התורה.

Deuteronomy 6:6 דברים ו:ו

והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום עליך לבך:

And these words, which I command thee this day, shall be upon thy heart

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

124 בחי' יחיד

שם מצטט אדמו"ר הזקן את סוף המאמר הזה, "אנכי, בחינת יחיד", ומבאר שבחינה זו של "שמי הווי" לא נודעתי נמשכת ומתגלה באותיות יידיה"א באמצעות קיום מצוות לא תעשה. מצוות אלה מקבילות לבחינה שאין מחשבה יכולה להשיגו, והוא נודע רק בדרך השלילה.

Numbers 2:4 במדבר ב:ד

וצבאו ופקדיהם ארבעה ושלשים אלף ושלש מאות:

and his host, and those that were numbered of them, three-score and fourteen thousand and six hundred

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

וכ"כ הבחי' וז"ל וממה שהזכיר לשון נודעתי ולא אמר הודעתי בא ללמוד שהוא ושמו אחד. ראה לקו"ת פקודי ד, א. במדבר ב, ד.

125 ואהבת את ה' אלקיך

הציווי לאהוב מזכיר את "הווי אלקיך", ואילו התורה נובעת ממדרגה שלמעלה משם זה.

Deuteronomy 6:5 דברים ו:ה

ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך:

And thou shalt love the L-RD thy G-d with all thy heart, and with all thy soul, and with all thy might

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

126 אנכי מי שאנכי

מאמר הפתיחה של תורה אור קורא את אותו פסוק כך: "הדברים האלה אשר אני, מי שאני, מצוך". באמצעותו נמשכת למטה התגלות אלקות, והתורה, שקדמה לעולם אלפיים שנה, באה לידי הווייה.

הערת קה"ת

נסמן לעיל א, א.

על המהדורה

המהדורה הזאת כוללת לשון המאמר, התרגום לעברית של ימינו, הביאורים שלנו וההערות.

The Hebrew text of Torah Ohr: © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted.

התרגום שלנו לעברית של ימינו, מתוך התרגום האנגלי שלנו מלשון הקודש, בלי הערות קה"ת: CC BY 4.0.

הביאורים שלנו, עם הסקירה, השאלות והעמוד לילדים: CC BY-NC 4.0.

The notes: Kehot's marei mekomos ("Sources and References", including the Rebbe's notes) © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted; our notes on them: CC BY-NC 4.0.

Sefaria: Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA); The Holy Scriptures: A New Translation (JPS 1917) דרך מקורות מצוטטים, דרך (Public Domain); William Davidson Edition - Vocalized Aramaic (CC-BY-NC); Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain); The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain); Constantinople, 1740 (CC-BY-NC); Midrash Tanchuma -- Torat Emet (Public Domain); Townsend 1989 translation of Midrash Tanhuma, S. Buber Recension, edited and supplemented by R. Francis Nataf (CC-BY); Kehot Publication Society (CC-BY-NC); Torat Emet 357 (Public Domain); Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY); Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain).

המהדורה כולה: CC BY-NC 4.0. מותר להעתיק, להדפיס ולהפיץ בחינם, בציון Kehot Publication Society ו־likuteitorah.com; אסור למכור. <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

התרגום לעברית נעשה מהמהדורה האנגלית של likuteitorah.com בעזרת בינה מלאכותית (openai/gpt-6-luna-pro:batch), כשלשון המאמר לצדו לבדיקה. עדיין לא עבר עריכה אנושית. כל דבר חשוב יש לבדוק מול לשון המאמר.

הרבי ביקש ללמוד את מאמרי פרשת השבוע, «הפרשה החסידית», באותו שבוע, מחולקים לשבעת ימיו (Sichah of Shabbos Parshas Vayakhel 5725). למה ללמוד, וברכות הרבי: /likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha (Toras Menachem vol. 42, pp. 306-309).

מיזם חינוכי ולא מסחרי. אין כאן מכירה. אין שיוך לקה"ת, ל־Sefaria או לספריית ליובאוויטש. © likuteitorah.com

מתוך /likuteitorah.com/he/torah-ohr/vaeira/1

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק